

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik IX.

1899.

Sešitek 5.

Slovenica.

Priobčil A. Koblar.

Redke so po arhivih slovenske uradne listine iz prošlih stoletij kakor bele vrane. Jezik v njih ni lep, včasih je naravnost grozen. Vendar treba pobirati tudi te drobtinice, ker tiči v njih marsikakšna jezikovna znamenitost, in ker so sploh dokaz, s kakimi težavami se je borila slovenščina pri svojem prvem vstopu v urade. Priobčujemo tedaj nastopnih pet listin; prve štiri so iz kranjskega deželnega arhiva v muzeju Rudolfinu, zadnja je pa iz ljubljanskega kapiteljskega arhiva.

I.

O gorskem zakonu in gorskih pravadah je leta 1897. v »Izvestjih Muzejskega društva« pisal g. Iv. Vrhovec. Pisatelj na strani 41. obžaluje, da je V. Oblak v »Letopisu Slovenske Matic« (leta 1887. str. 289—305) objavil in jezikoslovno razložil le oni slovenski prevod gorskega zakona iz leta 1644., katerega hrani ljubljanska licejska knjižnica (sig. 191), ne pa starejšega Recljevega prevoda iz l. 1582., katerega je bil že l. 1882. Dežman izročil Levstiku v slovniško presojbo in oceno. Recljev prevod gorskega zakona se še nahaja v kranjskem deželnem arhivu v rokopisni knjigi, ki nosi naslov: »Landgerichts-Zehend- vnnnd Perkhrechtsordnung dises Fürstenthumb Crain«. V tej knjigi je zabeleženih več zakonov, namreč: deželno-sodni red (iz l. 1535.), desetinski red (iz let 1551. in 1573.), potem »Bestättigung des Fürstenthumb Stayer Pergrecht-Buch«,

vsi ti zakoni so v nemškem jeziku, nato pa pride Recljev slovenski prevod iz leta 1582., ki se popolnoma naslanja na besedilo nemškega gorskega zakona za Štajarsko *). Župnik Recelj znabiti ni sam vpisal »Gornih Buqui« v navedeno rokopisno knjigo, katera je prišla v muzej iz dolškega arhiva. Dvomiti pa ni, da je Recelj, kakor pové napis, prevod dovršil že l. 1582. Lahko je potem, ko je nadvojvoda Karol l. 1583. ustregel želji kranjskih plemičev in imenoval na podlagi gorskega zakona, veljavnega za Štajarsko, kletarskega mojstra za Kranjsko, oskrbnik kake dolenske graščine prepisal Recljev prevod v svojo zbirko kranjskih zakonov, katero je pozneje baron Erberg, pridni nabiralec starin, pridobil za svojo knjižnico. Mogoče pa je tudi, da je prav to knjigo, kakor trdi Vrhovec, kranjski odposlanec leta 1582. nesel v Gradec ter pokazal vladi Recljev slovenski prevod. To bi zlasti kazala korektura v prevodu pri § 47. Pisava je iz konca 16. veka. Knjiga je imenitno vezana. Lesenim platnicam, oblečenim v beloustrojeno svinjsko usnje, so vtisnjene podobe evangelistov, ki nosijo na sebi znak 16. veka. Jezikoslovcem utegnemo ustreči, ako objavimo Recljev prevod v celoti, priporočamo pa, ako ga hočejo porabiti za svoje studije, da vzamejo v roko tudi pod črto naznanjeni štajarski »Bergrechts-büchel«, ker je g. Oblak sicer objavil v »Letopisu« tudi nemški zakon, a je nepopoln in zelo zmeden.

Razen Recljevega prevoda hrani kranjski deželni arhiv še tri druge prevode gorskega zakona za Štajarsko, ki so pa zopet samostojni prevodi, tako da se niti glede na jezik, niti glede na vrsto paragrafov ne strinjajo z omenjenima prevodoma.

*) Gorski zakon za Štajarsko je izšel tiskan l. 1583. z naslovom: »Römischer Keyserlicher auch zu Hungern vnd Behaim Königlicher Mayestat etc. Ertzhertzog zu Osterreich etc. Confirmation vnd bestettung des Fürstenthumbs Steyr Perckrechts Büchel. MDLXXXIII«. Izdajo tega zakona ima ljubljanska muzejska knjižnica, kakor tudi podobni izdaji iz let 1639 in 1760. V vsch teh izdajah je pa gorski zakon, izdan dne 9. februarja 1543 od kralja Ferdinanda, le glede jezika nekoliko spremenjen. Kdaj se je zakon izdal tiskan pred l. 1583., nam ni znano.

Prvi nosi podpis: »Datum Vienne 9. Martii 1543. — Die 17. Octobris 1683 descripsit J. Kapsch Reittenburgi« (na Čretežu). Druga dva slovenska prevoda sta iz 18. stoletja.

Recljev prevod se glasi:

»Gornih Buqui Od kraloue Suetlofti Offen innu poterien general inu Priuilegium. Is Nouuflauenski Jefigk Istulmazhan skufi Andrea Rezla Farmoftra na Raki. Anno MDLXXXII.

Privilegium.

Mi Ferdinandus od Boshie milosti Rimfki krail, ufakimu zhafu Gmerar tiga Raiha Vnemzhich inu na (v) Ogrih, V pegamih, V dalmaty, na Hrauatih, inu V flouenzih etc. Krail, Infant Vhifpany Erzherzog Vefterraihi, Herzog V Burgundy, Vbrabanti, Vstayerih, V Koratani, inu V Kranfky Defheli, V Luzenburgi, V Birtenbergy, V gorenih inu doleni Shlefy, Firfht Vshuabih, Margraff tiga Suetiga Rimfkiga Raiha Vburgau inu Vmarerih, goreniga inu doleniga Laufniz, Pod Firftam knes Vhabspurgi, Vtiroli, Vfirti, V kiburki inu Vgorizi Defelfki knef Velfafi Gospud na flouenfki Marki, Vportenau inu Vfalinfi, etc. Spofnamo ozhitnu, inu damo na fnaine, ufsem uprek, sletim lyftum, de fo naf ti Vredni fhlahtni inu duhouni nafhi lubi andahtui inu fuefti, N: ena pofhtena nafha Landtshafft nafhiga Firftouftua Shtayeria tih treh ftanou, od prelatou, Gospofkiga ftanu inu od Shlahtnikou ponifhno klizali inu profili, de bi mi nim tih gornih praud Buque, tam iftu Vfaieryh, kir fo fnfho (?) ueftio inu gnadliuim peruoleinem is nouiga pofuetuane, gori nareiene inu nam Vpifmi na pre pernefsene kokur regirni Gaspud, inu Defhelfki Firfht Hconfirmainu inu Hpoterieniu, Gnadliuu priftali, Jnu leteh gornih Bukui glas ie od befsede do befsede letaku.

1.) Kszazhetku, Imaio Vfakaterie sa gorfke Vpravde Vfhtayerfki defheli Vmei Velikonozhio inu umei Vinkufhtimi Vfaku leitu, na tih meiftih, kir ie od starifhkih fim perfhlu inu pefsufebnih neuterpezhih, potrebna, obenu drugu meiftu, ober-nene biti, Htimuiftmu ima En ufakatarni gorni Gaspud ta-

kouifhne praude Vfoymi fogorniki obfedeti. Aku on pak tulikaj Sagornikou nima, more on if drugih gur Sagornike vfeti inu Sagorska praudo obfedeti.

2.) Item en Vfakateri gorni Gofpud, ima letem, kateri fa Erbe, tofhiti imao, Vfelei Vleti Praudo puftiti yti, nemu ufelej fpifmam ali fbefsedo, Sapouedane fturiti, Inu nemu toifto Kenimu Zhafsu nikar faulezhi, famuzh berfh kir more praudo puftiti tezhi, sakaj lete praude, od ulezheina nemorecia terpeti.

3.) Item kateri kuli pride kfagorſki praudi, inu Rofhie fabo perneſe, ta en ufakateri ima ſuoie rofhie od febe diati (: ſakaj Vgorah ſo Firſtoufke frainge :) inu aku bi glih gdu mezh ali drugu rofhie neſpodobnu fabo perneſel, taku on tuiſtu neſpodobnu Vprauhati, fbefsedami ſe tudi ſpodobnu derfhati ima, Nima tudi fa tiga Volio ena Kuſhne framote inu nepoſhtena oblaiati, inu nikar fa breſe daiati Hkobenimu poboju, Aku bi pak kateri Zhefs tuiſtu ſturil, inu bi ſe fbefsedami inu fizer udrugim potu, neſpodobnu derfhal taiſti ima ſtraiffan biti fa LXXII denarieu, Aku pak kateri mezh vun isdere, timu ima biti ſtrayffinga 1. Marka denarieu, inu aku enden eniga udari, ima ſtraiffan biti 11 Marki denarieu, inu niſhter ſtem maine, timu reſhalemimu negoua ſkoda inu obyskaine napre ohranenu.

4.) Item en ufakateri, ima perprauſi Inſhtanzy, pred ſuoio poredno Ryhto, kokor ie od ſtarifhſih ſem perfhlu Vfakateri ritſhi, kar gornih praud an tizhe, napreie vfeti inu rounati.

5.) Kadar bi pak ta gorni Gofpud enimu praudo faulekel, debe neiſtnu bilu, poteh mal more on toifto pred tiga deſhelfkiga Firſta, Kellernaiftra perneſti, inu na ſnaine dati, de ſe ima tiga prau iſuprafhati, inu aku ſe takuiſtu iſnaide, inu if uiſingo doperneſenu bode, potehmal more ta Kellernaifter ſpodobſzhino notri raunati, ſakaj ta Kellernaifter nima obe-niga napreuablenu puſtit Vun yti.

6.) Inu ta Kellernaifter ima tudi kadar ena rezhi pred nega pride, katero on ſpoſnanem te praude rounati, takouoifto

praudo, Sdefhelanni inu spurgarie, kyr gorfhino imaio ali fhlu-fhio obfedeti, inu po pre-agani gornih Buqui notri fpodob-fzhino rounati.

7.) Ob fagornih praudah fe imaio napre pouedati, vfse prauizhne inu frayati Sagorske, noter fe gaine noter terkaine, frauelnu inu fsillo, od nefnanih ludi, ali od koger bi fe kokou frauel ali filla ifgodilla, ti frauelni inu ftraiffinge, fe imaio meldati, inu kateri bi en frauel Ali fyllo uedezhe famolzhal inu nikar ne meldal, taifti ie timu gornimu gopudu fapadel LXXII denarieu.

8.) Vfi nefpodobni poite k uinogradam inu od uinogradou, kateri nifso od starifhieh neuade, Sem prifhli ti ifti imaio po S. Mattynim ob pufti ufi prepouedani biti, kateri bi fe pak tih iftih prepouedanih potuu po imeniuanim Zhafsu nikar ne ognil Ima tim gornimu Sapafti LXXII denariev.

9.) Item Aku Vgori billu Potrebnu na Potih nareati, inu popraulati, tu ima tim Sagornikam, timu ofnainenimu, inu per poene LXXII denarieu ta ifti pot nareat, Inu Popraulat, Vka-fanu biti, kateri bi Pak Htimu ne perfhel, Ali koga na fuoim mefti pref Spodobnih Vrfahou ne poffal, od tiga ima Straffingi od Vfakiga Samudeniga dne kokur od Sgorai stoy.

10.) Item ti Gmaini Plotoui Inu meie, per uinogradih, nafglauih, inu poufod, kir Je Potrebnu, Se imaio per meifte po S. Mathynim Sa graditi inu fa obarouati, kateri bi leto dolfhan bil fturiti inu bi ie prelomel, ta ima timu Gornimu Gopudi sapafti Kstraffingi LXXII denarieu inu timu drugimu katerimu fe ie zhelf tuiftu, Skoda fturilla, to Skodo doli polofhiti.

11.) Item en vfakateri Erbizh, kateri fa Erbino prauizo, ima gouoriti, ta isti ima letu per fagorni, praudi meldati, Inu falofhiti, Senim denariam, Ako bi Pa on tuiftu ne fturil, taku fe nemu zhelf tuiftu obene praude, ni dolfhnu rezhi, ali obso-diti, vunufetu, Ako bi on fdobrimi guifhnimi Vrfhahi if defhele bil oftal.

12.) Item kateri bi pak bref uesti foiga Grundtniga Gospuda Ali gosposhine ali drugih guifnih Vrfohou, is deshele ulekel Inu bi suimu ozhetu negouiga blafhza nepomagat delati ta isti ima poteh mal tiga istiga Erba odrezhen biti, Vfai se nemu gnada sturiti more.

13.) Item kateri Vinu, Most, ali fhitu veliku ali malu zhef prepouid if Gorfshine bref uesti ali dopufzhena eniga gornika Vun pela, tedaj ie ta Vosnigk LXXII denarieu keni poeni, inu ta drugi to uinu, Most ali fhitu, timu Gornimu Gospudi sapal, kadar bi pak ta gorni gospud, tu vinu, most, ali fhitu na fuoih grunteh ne mogel fapopasti tadaj more on suoie sapadane popolnama ta timu uinogradi, ali grundti imeti inu fadobiti, Vfaj de ta ista prepouuid Vstirnaistih dnef potler bode opraudana.

14.) Item en vfakteri ima na ta dan, ali na kateri fe sagorfka Prauda ali Sagorfku rounaine Vnkaj klizhe, Inu obfodi fam fuoim fhiuotam, persagorni Praudi biti, ali eniga Drufiga na fuoim mestu Poflati, tuištu Bite vprizho, Inu Pofhlufhati Aku bi ta gorni Gospud, Ali gdu drugi pruti nemu imel, kekaj tofhiti, ali meldati, Sekaj se ny dolfhnu Eniga vfakateriga pofebe k praude napre profiti, inu sapouedati, kateri pak Hti ne pride, taifti ie fapadel timu gornimu Gospudi LXXII denaryeu.

15.) Item kateri od eniga Vinograda most schlufsi, taifti ima suoimu gospudi to neperuifhno shupo dati inu nima is tropin guerati, Inu nima mosta uliti ufmerdezho pofodo, Inu tiga istiga fobenifnim prilifhkum falfhati, inu ima ta Most tedaj zef antuertuati, taku Slatkiga koker ga hitru more, on tudi ima suoiga gospuda guerati iz tiga Vinograda, od kateriga on slufhi, Aku mu ga pak vinogradi ni taku ga on ima drugde kupiti, na mesti, ker taku dobru uinu raste unegouim Vinogradi.

16.) Item en Sagornik Se more fuio gorszhino, k suetimu Juriu dneu bodi od Vinograda, laefsa, ali Niue, tzhiftim dobrim uinom, ali sdenarmi, koker od starifhik fim prifhlu dobru plazhati, kadar bi pak en sagornik suoio gorfhino S

moshtam, ali szhistim uinom ob S. Jurieuim, ali sdenarmi, od uinograda, laefsa ali niue tudi Nikar neplazhal taku on ima taifto gorfhino Hprihodnimu terganu, potle due gube plazhati, Inu debi on she pak tega nefsuril, taku on ima poteh mal to Vun stoiezho gorfhino drugimu terganu ifhe pak duegube plazhati Inu taku pred inu pred preraitati.

17.) Kadar bi pak en Sogornik suimu Gornimu Gospudi v treh letih poredu gorfhine, kokor ie od sgoraj meldanu nikar ne fhlfuhal, taku se more ta gorni gospud spofnainem tih Sagornikou, dobru, tiga Vinograda, lefsa, ali nive, na zhe-tertu letu podftopit ga noter Vlezhi inu tergati.

18.) To gorfsino ie en vsakateri suoimu gospudi, podloshen inu dolfhan pelati, taku delezh kokur on en dan sa Sonza pelati more, kokur od stariga Sim prifhlu.

19.) Item en vsakateri Gorni Gospud, ali Gornik, ima sa suoio prepuuid, sapadeine ali straiffingo, rubiti ugorah po fagorskj praudj, Aku on pak Rubefno ugori fa fuoio popre meldano poena inu straiffingo nemore imetj, taku on Ima en kol pred ta prelas ali verfel tiga uinograda vbiti, inu nemu sapouedati per LXXII denarieu, Kadar on pak ali gdu drugi sa negoua uolo Vinograd uun inu notre gre, telikaj krat ie on dolfhan ali sapadl LXXII denarieu, Inu Kadar ie letu timu Gornimu Gospudi shal, toku on ima nemu eniga Richtaria inu suoie sagornike zhef tuištu doli poftauti, inu nega na tuištu napre fódrate ali gnati Inu takouo poeno pred rihtariam raitati, inu ukup steti pufiti, Inu potter fe tiga Erba podieti, taku dolgu dokler on zhes tuištu plazhan bode, Inu takou praude Iskati, more, ta Gospud ali na negouim mefti negou sagornik sturiti.

20.) Item vfi ti kir So Slaftnim Hrbtam Vgorshini sidezhi, se imao vun vlezhj, Inu na Semble ali ymeine seftj, kateri bi pak zhef letuištu sturil, stystim ima handlanu biti, kakur ie V defhelfskim rozhinu sapopadenu, Vun vsetu, kadar bi ta gorfhina hpraudnimu Imeni raitala, kadar bi pak is tihiftih ali drugih praudnih ymein supet kenimu vinogradu sturienu bilu,

potler more ta gorni Gospud, po spofnanu tih sagornikou Eno spodobno gorfhino nan udaritj.

21.) Item vfakaterae shaffti, shtiftaine, Sastaue, katere se Vgorshini sture, taifte imaio stiga gorniga Gospuda Roko, ali negauiga gornika sturiene inu gori udariene bitj, sizer tu iftu obene Mozhi nima, kateri bi pak le to prelomil, taifti od tiga Gorniga gospuda ima fa eno Marko denarieu Straiffan bitj, Inu takove premembe obene nimaio imeti Krafft.

22.) Item kadar en Sagornik Smertio doli gre inu obeniga Erba ne sapusti taku ie taifti Erb timu gospudi spraudo ledig postal, ufaj kar ie prauizhnih dolguu na nim, ti imaio is usiga negouiga blaga plazhani biti, Aku fizer to iftu tulikaj preieti, ali dafhezhi more.

23.) Item kateri Sagornik suomu gospudi negouo gorfhino ali grundt odulezhe inu enimu drugimu ali sam febi oblubi inu da, inu aku tuištu bode ueftnu, taku ie taisti Erb nego-uimu gornimu gospudi ledikh inu sapaden.

24.) Item kateri en Vinograd enu leitu ne obrefan puftj, Ta ifti ie timu gospudi enu drugu leitu spraudo domu padel, Inu kateri pak enu letu uenim Vinogradu to poruo kopaine Pred Vinkustmi nikar ne dopernefse, taifti ie timu gornimu gospudi sapadl eno Marko denarieu, Inu ta drugu leitu due Marky denarieu inu tu treke letu ta uinograd zelu.

25.) Item kadar ta Gorni Gospud ali Gornigk eniga ne pre klizhe, Inu Htrekimu kratu nikar ne pride vfaku sapadane III Marke denariu.

26.) Item kateri Sagornigk Suoie Vinograde Sgrubainam inu foussem fdrugim potrebnim Vinogradfkim delom, nikar ueden kokur fe Htimu spodobi, nederfhi, taku ima ta Gorni Gospud takouo negouo samudo tim sagornikam osnaniti inu nim zhes tuištu pustiti sposnati, aku takouo negouo nemarnoft fkodi tiga grunta ugorfhini lefhetsh pride, taku mu more ta Gorni Gospud sapoueidati, ta Vinograd po potrebi delatj, ali uenim pul letj predati per enim sapadaine IV. Marki, kadar bi pak ta sagornik is truzikofti ali samauolnu, timuiftimu nagk

neprifhel, poteh mal more ta gorni Gospud zhef tuiftu spo-
snati, inu fhazhatj pustitj, tiga iftiga uglihi Vrednosti predatj.

27.) Item kateri od gorniga gospuda ali Huebmaiftra enu
na pre uablene pegeruie, ta ima saine dati XII denarieu, Inu
sa ene richtne Lysti, kir nifo poglauni Vrtelne unim sapopa-
dani, XII denarieu, sa enu udinane LX denarieu, Inu sa en
pousdig lift (nemfki behöbnuß) stiri shilinge denarieu, ufaj
aku ie ta rezh taku maihina, Ima biti tudi uglih Spodobnih
rezheh odnih ufetu.

28.) Item aku se gdu eniga Vrtlna pefhaura pred tiga
gorniga gospuda ali negouiga gornika, ta ifti more tu od tiga
peruiga inu posledniga spraudnim Besednikom ta poglauni
Vrtl, glih dobru udinati pred tiga defhelfkiga Firfta, Keller-
maiftra, kateri se pak tiga Kellermaiftra Vrtlna poshuara, taifti
more poteh mal utifti umeldani spodobi udinati pred Landts-
haubtmona, Landtsferbefaria inu Vizdomba, Vmafi aku tu istu
Krailoua suetluft peruoli.

29.) Item tu sapaidane inu straiffinge V fogorski praude,
katere so Enimu Gornimu Gospudi ali Gorniku sa paidane per
poeni, kokor ie od Sdolaj Pifsanu Sa En usakateri Artikl bo
sapopaden, so tudi Gorniki sami Vun isrekli, inu hpraude spo-
snalj, satu kir oni sui Erb inu Blagu inu ta fhiuot stem
mirnifhi inu Shihrifhi moreio Jemeti Inu obranitj.

30.) Stem obenimu Tofhnigku inu odgouorienigku, kateri
u sogorni praudi tofhiti alj odgouoriati ima, nima perpufhenu
biti, de bi Se on enimu Befsedniku pustil motiti, famuzh aku
ie nemu enu pomankane, taku on more eniga is Rinka po-
geruuati, taisti potehmal ima nemu sa shaffan biti. Inu kadar
en purger eno gbat ugori fturi ta bođe straiffan sa V Mark
Item En Slahtnigk stu Mark zhiftiga flata.

31.) Item kateri Enimu Shiuino Skodo sturi Venim uino-
gradi ali gorshini, ta ie to skodo dolshan nasaj pouerniti inu
timu gornimu Gospudi ali gorniku od usakateri glaue XXXII
denarieu, onu bodi posimi ali polete.

32.) Item kateri Enimu en pelzar alli sadenu deruu usame, posegka, ali poshushi, ta isti ie sapal V Marke denarieu, (inui ta peltzar spet nafaj pouerniti).

33.) Item en vsakateri kateri bi se notl puftiti Rubit inu bi fe fkusi fraul branil ali otel braniti ta Je sapadel tri Marke denarieu.

34.) Item kateri enimu nega koren leifs ugorshini posegka od usakateriga stebila LXXII denarieu inu nemu tulikaj nefaj nemeftiti ali pouernitj po fposnane tih gornikou.

35.) Item kateri enimu kolie krade, tudi Ena Marka denerieu, Inu timu zhiger ie tu kole bilu duegube pouerniti inu plazhatj.

36.) Item kateri enimu noter flomi Vhrambo ali Vfida-nizo Inu skufi fraul nan bye, ta ifti ima na shiuoti inu na blafi straiffan biti.

37.) Item aku eden drufiga Bie ali pretezhe inu pofkodi Vgorfhini tudi poene V M. denarieu, Innu timu negouo skodo nesai pouerniti.

38.) Item kateri Edin timu drufimu negouo perst, lystie, da gnoie gori Vsiguie inu k ponafhanu sui Vinograd prazh nefse ali pela, ta ifti ie sapal LXXII denarieu inu timu negouo perst fpet plazhatj.

39.) Item kateri Meienike Vun kopa ali fanifha, ta poene V Mark denarieu Inu kar natim potu Manka tiga iftiga ie fpet dolfhan sturiti.

40.) Item kateri Enimu negouo grosdie, ali vsakateri shlaht sad, kakouishnega imena sad bodi, ukrade, ta ie sapal tri shilinge denarieu, ali enu Vhu doli odrefati inu timu drugimu shkodo doli plazhati.

41.) Item kadar eden enimu en Vinograd prodal, Inu sa dolg poroke vsame, Inu on ne derfhi Frifhta Inu gre tie inu se podstopi bres negoue inu tiga gornika uole Straffelnam tiga Vinograda, taku ima ta gornik timu kir ie ta Vinograd prodal, spet noter ifrozhiti, inu aku bi ta drugi kikaj Vnim

bi delal tu on ima sgubiti, Inu ie pottler timu gornimu gospudi sapal V. Mark, satu kir se ie on te rihte podstopl.

42.) Item kateri spodsigainem Vinograde ali koren leifs satare taifti ie sapal X Mark denarieu inu timu drugimu negouo skodo nefai pouernitj.

43.) Item kateri enimu skufi frauel eno terto doli udari ali posegka ta ifti je sapal LXXII denarieu inu timu drugimu negouo terto nefai pouerniti.

44.) Item en Gorni Gospud Ima enimu ufakaterimu Erbu negouo prauizo, kir ie nemu nemerla, Vofhiti, kar on nemu fprauizo vofhiti ima, Inu kadar ta Erb tri Vre Vprizho duch Sagornikou nad nim pegeruie, de ie uedezhe inu mu zhes tuistu vofhiti nozhe, potehmal taku ima ta Erb tiga defhelskiga Firshita, Kellermastra saine obiskati, ta ima pifati Gornimu Gospudi, inu porozhiti de on timu sagorniku na negouo prauizo 14. dneih Vofhi, Aku bi pak ta gorni Gospud tiga iftiga sturiti dolfhan nemenil, toku on ufai ima utih XIV. dneih te fagornike doli pofaditi, inu spofnati pufiti. Aku bi pak on tiga istiga nefturil, toku potem iftim ima tiga defhelskiga Fürshita Kellermastra nemu takou Erb na negouo prauizo douofhiti inu nega knemu hpraude shirmati, nesapopadenu timu gornimu gospudi, na negouim grunti prauizi inu gorfhini.

45.) Item kateri Vinograd inu grundt Vgorfhini lefhezhe ie leitu no dan nesagouorien per enim, kir ie Vdefheli Sidezh, unuzi inu Vguelingi ostal, more on tuiftu saprizhati kokur ie prau, taifti ie fuoio gueringo, kokur ie Sagorske praude prauiza dofedil, inu napreie per pokoi ostati, Vun ufetu, neodrafteni otrozi, kateri Gerobou inu sogouornikou nimaio, tim iftim ima noter XVI leit kobifkainu napre stati.

46.) Item kadar enimu enu dreuie per enim Vinogradi pre blifu stoi, kateru bi fe timu uinogradu Skoda delala, tuiftu ima skusi sagornike ogledanu biti Snaide li fe potehmal de onu nemu pre blifu ftoy ali fkodi Ima priti taku natuiftu po spofnani teh Sagornikou biti doli poftaulenu.

47.) Item Meie inu Breguue trebiti per inu mili timi Vinogradi Imata obudua Meiafha ukupaj uumiftribitj, Inu oku se ona dua neglihate, taku ima tuiſtu po ſpoſnani tih meiafhuu (doli poſtaulenu biti) ſgoditi.

48.) Item vseh Poenah Sapadane Inu ſtraiffingah koker ie popre pouedanu, Ima Enimu Vfakimu Gornimu Shupanu ali gorniku od ufaziga padza ali poene kir ie timu gornimu Gſpudi ſapaden XII denarieu ſa negouo muio, de on tiifte timu Gornimu Gſpudi noter perprau, nemu biti ali oſtati.

49.) Item katerimu bi en Vinograd ali grundt Vdrugi Gſpofhine leſhez h ſkufi Erbshino, kupilu, membo fhafft ali ſarozheine priſtal inu biga Venim meſzi od tiga gorniga gſpudi rok ali eniga druſſiga komer bi ie on porozhel napreiel ta ie timu gornimu gſpudi ſapal IV Marke denarieu.

50.) Item kadar en uinograd ali en drugi Erb vgorshini bode na predaye poſtaulen, taku ima ta gorni Gſpud mimu uſeh kupzuu ſtem kupom ponuien biti Vſaj de ta gorni Gſpud takouiſti Vinograd V to Vrednoſt koker bi ga ſizer ta prodeiauiz enimu drugimu mogl dati, gori ufame, inu enimu zhes tuiſtu preteſku neſturi, kadar bi pak ta gorni gſpud tiga notl kupiti, potler more ta bliſhni periatl ſhnim biti ponuien, kadar ga taisti tudi nekupi, taku ſe ima taisti timu bliſhnimu meiafhu ponuditi inu kadar ga taisti tudi nekupi, poteh mal more on takou Vinograd ali Erb predati komer ga on ozhe.

51.) Item ſtem ſgodnim tergainam bodeio tudi uelike nemarne neuade derfhane, ſkufi katere timu goſpodariu gornimu gſpudi inu deſetnikam fhlecht moſht rāta, de dokler nar dale tu groſdie breſh ſkode more ſtati, da obeden breſ dapuſſane tiga gorniga gſpudi ali gornika neterga, Inu aku bi potrebnū bilu, de ſa perſheſheni Vinogradarye inu ſagorniki kogledenu inu kdopuſhainu te tergaui, poſtaui ſkufi tuiſtu bolſhi Vina inu ſ tem berſhe Vun is deſhele mogo prodane biti.

52.) Item Vſakaterimu Delouzhū Vfēh Vinſkih Gorah polek inu Viſhe mureke pred uinkuſtmi ſe ima en dan klonu

X denarieu, Ampak kar ie podmureko doli se ima enimu en dan XII denarieu dati.

Smo mi nagiedali nih ponifhno flisigk profhnio Inu smo nim skufi toiftu inu is suseb gnade imaenuuane Gorne Buque milostiú Confirmali inu poterdili, Confirmamo inu poterdimu nim tuiftu uedezhe inu Smozhio letega Liftu kar mi sa prauize inu gnade uolio natim poterditi imamo letaku de te predgouoriene Gorne Buque Vfeh nih punctih, Articlnih, Vmanungah Vsebi derfhanu inu sapopadenu Zilounu taku derfhane timu nagk dianu inu potem iftim fhiuenu Ima Biti, tudi od sgorai meldana nafha Londtschafft noter inu sunai praude ponih rounati inu fe tih iftih pokornu nuzati imaio inu moreio. Inu sapouemo natuistu N. Vfem inu fleheterinim Praelatom Knefom Slobodnim Gospudam Richtariam inu Shlu-fhezhim lonzhaubtmonam, Verbefhariem, Vizdomom, Flegariem inu Valputom, defhelfkim Rihteriam, Purgermaftrom, Rihteriem inu suetnikom, Purgeriam, Gmainam inu fizer ufem drugim nafhim oblaftnikom podlofhenim inu fueftim, fdaunifhnim ali prihodnim terdnu inu ozhmo de mi od Sgoraj meldana nafha Londtsafft per imenuanah Gornih Buquah, in nafhim Confir-miranu inu poterieniu Zilounu puftiti oftati, tudi Sanafho uolo per tim roko derfhite, branite Inui fhirmaite de oni takoue gorne Buque pokonu dershati inu nuzati moreio, inu timu super nedeio. Nikar tudi tega kaj komu drugimu diati nedo-pustite letu mi menimo terdnu bref. Vsaj vſe na nafho nafhah Erbou Inu snanimi pridezih Herzogou uftayerih uolo inu dobru dapaidene Te Iste Gorne Buqui po lefhezhofsti gmerati nu pomainkfati Ali zelu gori uſigniti S. Sueftnuftio letih Gornih Buquiz Schnafhim Krailoufkim gori na uefhenim Siglom po-terieniu. Danu Vnafhim meifti Dunaie ta IX. dan tiga meſza Februari, po Chriſhtuſhouim nafhiga lubiga Gofpudi Roiftua V petnaift stu inu utri inu Vſtirdefetim, Inu nafhiga Blagaftua tiga Rimfkiga vtrinaiftim inu tiga druſiga Vſedimnaiftih Letih.

Commiſſio Domini Regis in Conſilio. A. V. Puechhaim Freyherr Ver. Stathalterambts. M. B. V. Leopoldtsdorff, Canzler.

Sigmundt Freyherr zu Herberstein. I. V. Landaw. B. Khuena Belasy. R. H. Reitter.«

II.

Nastopna listina, je iz prve polovice 17. stoletja, kakor dokazujeta pisava in jezik. Cesar je izročil pravico lova v cesarskih gozdih: v kamniški Bistrici, v Vojvodinem borštu (sedaj Udin boršt nad Kranjem), v Utiku pri Ljubljani in v Štangi pri Litiji kranjskemu deželnemu glavarju. Da sta se obvarovala v teh gozdih divjačina in les tatov, se je razglasil ljudstvu ta - le ukaz:

»Potechmal, dokler ie nyh Cefsarioua Suetlost, nash ta nar gnadliuishi Gospud, inu dëfhelski Fürst, to zeló, v leti Crainski desheli lefhozho oblast tega lóuu usih slaht suiri, inu diuiazhin inu use letu, kar hte isti fhlfhi sred nekaterimi Gosdi, Gospudu Lantshaubtmonu Crainske defhele, vlast utaki stalti zhes dala, de on Gospud to isto rauno utaki uifhi inu meri kokor so nyo nyh Cefsarioua fuetlost imeli inu ufhiuali, tudi imeti, inu ufhiuati oblast ima, usai pak sa guifhnih ur-sahou uolo, inu sletim isgouoram, de on bulfhi merkaine, ino ahtingo ima dershati, kakor se ie dosehmal sgodilu, de níkar Gosdi skusi dali sekaine tiga lefsa ne bodo doli perprauleni, inu kanzhani inu tudi ta suiriazhina skusi take skodliue sred-nosti pregnana, temuzh veliku uezh enu inu drugu, kar ie naruezh mogozhe bode gmeranu, inu pobulschanu, Taku hozhe on Gospud Lantshaubtman letu usem, inu enimu usaketerimo pofsebai Sa negoue lastne bulfhi antuerti uolo, níkar le uestnu fturiti, temuzh tudi ukrafti letiga opominati, de pofehmal obeden níkar v Wisterci, Viuuodinim Worstu, Vitiki, inu ustangi, u utech drusech Gosdech, inu Planinach kókor dalezh fe Cefsariouiga Louu oblast, inu Prauiza istegne, inu Sadene, nema obene Diuiazhine, kokor taista more ime-nuana biti, uobeni uifchi, inu ftalti, kakor fe more imenuati, Louiti, inu Strelati, tudi Spukfho na teh istih mestich fe pustiti fnaiti, v glichí uifhi níkar kambe, Laznie, Strike inu Pafze ali druge rezhy Deuiem Petelinam, kokofcham, usem

flacht Jerebam, ali Jerebizam flauti, inu te iste Louiti, Inu keder be edan ali ta drusi letu prestopil, ali snaiden bil, ta isti bode po Cefsarioui Sapuuidi, tem drusim kenimu exemplu bres usiga schonania dobru, inu ueliku ostrefhe, kokor fe ie dofechmal sgudilu nikar le straffan, ampak tudi nemo ta puksha uséta. H peruimu.

K drusimu. Dokler ie gnadliui Gospud Lontshaubtmon Suedil, de nekateru leitu Semkai, nekatere Sofsefchine, sgul is sanikernosti teh Worstnariou, kateri letiga neifso poucidali, ali iskafalli, fo se potstopile nikar le nyh Shiuino u gosde goniti, ampak tudi te kosé, katere u lesse uelika skoda delaio Susebno pak Viuuodinim Worfhtu, Vitiki, v Wisterzi inu u Stangi pasti inu dershati Skusi kateru tudi ta Diuiazhina is nye Stanu pregnana bode, taku ie on Gospud Lantshaubtmon tem iftim knyh Saderfhainu hotel pustiti veidezhe fluriti, de ony fe posechmol nikar ne potstopio nyh Shiuino, ume katero fe naruezh te kose Sastopio, noter goniti ali pafli, temuzh fe letiga celu oderfhe, ali pak, aku kateri take prauizhe Se meni iemeti, taku ima te isti sdobreme Pifsmi taku guifchnu iskasati, kakor sizer, kateri bodeio Vtih iftih Gosdeh is Suoio Shiuino Sapopadeni, ti ifti bodo Sdaizi rubleni inui tudi te kosé pofterlene.

Taku ima Htretimuglihi Stalti eno tako Sastopnost, inu mainungo Sletemi, kateri menio viuuodinim Worftu inu Vitiki Prauizo immeti, derua fekati, de ony imenuanimo Gospudu Lontshauptmonu, k negouimu saderfhaniu te ifte prauize u ofmih dneih uglihi uifhi na prei polosche, inu pokafheio, kateri pak, bodi on gdur koli ozhe, bi letiga ne fluril, ta ifti ima bres usiga sa schonnania u glihi uifhi rublen biti.

Jenui dokler H zetertomo ie dobro ueidozhe, ienui ozhittnu, de se po use Stange ta nar lepsche inui mlade less zhe dale uezh le doli poseka inui perprau, per tem tudi skusi delaine teh lasou, nikar le ta iemenitni Stangarski Worft pokonzha inui doli perprau (h katerimo ie ta Vistomski Pochaltar, inui Stangarski Suppan sa uola teh preietih Mitt

inui dary dobro inui Suesto pomagaj) tomozh tudi ta usui-razhina do konza pregana, toku pusti to poprei uisoko iemenuani gospud Lontshaubtmon usem gladko osnaniti, de se ima posehmal usakateri tega sekaina tega Lessá, per tom tudi teh lasou oddershati, kateri pak ueni ali te druge stalti sapopaden, ta bode nikar le rublen, ampak tudi te lase bode doli uersene, inui to useiaine do konza poferderbano. More pak kateri is dobrom pismam nega prauiza, sa uola sekana tega lessa (kir se pak ta mladi less uselei uun usame) pokasati, ta ima, kokor ie tam gore pouedano, u osmeh dneht naprei priti, inui to pissmo ali ta frayat nemo, gospudu Lanzaupmano, pokasati, sunaj tega pak uari se usakateri sam te skode inui suoie napaste.

H puslednimo pusti on Gospud Lontshauptman, tem istim srauen ueidete, de rauno kakor on Gospud Sebi nemore pustiti od letiga, kar je niemu Suetli Cefsar zhes dal nifter prozh odmakniti, Taku tudi on ne shely enimu drusimu tu niegoue, kar bode usakateri Sdobro Prauizo Suifhati inu dopernefti mogaj, prozh oduseti, Po letemu se bodo ueidele usei Sadersati inu edan usakateri pred Skodo uaruat.

III.

Janez Platzgummer je bil škof briksenski od leta 1641. do 1647. Ko je ta škof l. 1642. postavil v blejskem gospostvu novega glavarja Krištofa Karola Waidmana, se je njega imenovanje Blejcem naznanilo z naslednim oglasom:

»Mi Joann od Boschie gnade postaulen Skoff Brixni, napouemo vsem inu enimu Slehernimu k naschimu gospostuu V Wledi schlischeozimu inu podloschnimu nascho gnado. Inu uam damo srauen sastopiti, da smo mi gnadliuu prozh pustili tiga schlahtniga naschiga suestiga Adama Pippana, naschiga inu gospostua tudi naschiga V Wledi tega peruiga Verbolteria, inu smo tudi tiga Schlahtniga naschiga lubiga inu suestiga Christoph Carlna Waidmana od Marana, sa nasche uelike gnade uola, k naschimu Hauptmanu tiga popey imenitniga

gospostua V Wledi gori vuseli, inu tistu gospostuu se uusemi nemu schlischoezchini rezchmi zhes dali gnadliuu dauoschili inu saupali, nemu haupttmanu tudi praemoschenia tiga pisma nascho gualt popolnima smo zhes dali enimu slehernimu na naschi mesti, lih timu vbogimu kokar temu bogatimu, inu temu bogatimu kokar timu vbogimu prauizo sturiti inu uam ali ki komer drugimu da obene praetesche nima sturiti, temezch uas per tem Vaschem ima schizati, schirmati, roko derschati inu eniga sleherniga per nega dobri inu prau prauizi inu praudi obderschati. Na to ie na uas vuse inu na eniga slieherniga nasch gnadluu inu mozhen pouelh, da ui gospud Waidmana pussih mal sa eniga haubtmnana Inu sa uaschiga na prey postauleniga gospuda ali gosposko derschite inu sposnaite, tudi nemu uufu spodobno pokorschino kokar fe raima sturite inu skaschite. Sakai mi leto uam gnadluu inu mozhu sapouemo. Danu uunaschim mesti Brixni ta 12. dan velikiga trauna A. 1642. — Joann. m. p. Ad mandatum Illmi et Rssmi Dni Episcopi proprium. Christoph Walther, Secret.*

IV.

Zaradi pisave in jezika je zanimiva nastopna metliška listina iz l. 1677.:

»Saftauni lift fa siedom kraieu Niue od uranihariev Jakopi Tefhaki prifthoi.

Jefstt Jure I iuan vranichary stanom ftoiechi pri farah pod Comendo Metlike flishechy podlofhniky, fposnamo fabo inu fpared Naino Neueftho Niefho, I flim nainim fastaunim lifthom kirgodi Napreipride, Ali odpart Illi bran bode daima verouan bithy, dafmo mi tri parthie ochithubelodanu dali, Inu fastauilly postouanimu Jakopi Tefhaki Inu Nega Gospodarichi Jelky Inuniu Jerbom fapulf tarto kruono Gotuouih dinarieu tih Nafih siedom kraieuniue fa metlickim luogom, Med Juana vraniharia I Jureta kofiana Niuami lefhechy flishechifo pod Gmain Meftu Metlike vtiftalti smo my triparthye tekraye

fastauilli daie uolan tefhak Inunega Gospodaricha Inuniu duei Jerbi, Tekraye takudolgu delat, Nuchat ufhiuat I vfakodobro hafanifnih Imat, doklemy partietu pulstartho kruono poſthenu ſgotuouimi piniefhi poſthenu platimo, vfako kruono po defhet liber, tuferni odſgora Imenouani obechuiemo obdarfhati obſtati I Nega Jakopa fatadolg Naniednim kuari darfhati, prinafhi vieri Inuiſtiny Inu pri fauefhi puncta krainſke defhellye, Sa uekfhiga verouaina vollo fimo mi tri partie ponifnu ſapechat Naproſili Goſpuda Andreia Guodine Starafhine J Gregoria lokaria purgaria v Metliki da ſo ta Nafh faſtauni liſt fuoimi laſtnimy pecchatmy ſapechatili v ſainim Inunih pechati pref kuara, piſan v Metliky 14 Marcha 1677.*

V.

Ljubljanski kapiteljski arhiv (zv. 49. ſt. 3.) hrani v slovenſĉino preložen privilegij, s katerim je papež Gregor XV. dne 3. avguſta leta 1621. za veliki altar ſkoſje cerkve v Gornjem Gradu podelil odpustek. Po pisavi ſe ſpozna, da je privilegij v slovenſkem jeziku ſpisal ljubljanski knezoſkoſ Tomaž Hren. Ni dvoma, da je tudi preſtavo napravil ſkoſ ſam. Akt je cela pola papirja, ki ima na zunanji strani napis: »Okliſtajne N. S. Ozheta Papешa Gregorja XV. Priuilegia ali odpuſtka Vſim Vĕrnim Duſhizam Daniga Na Veliki Altar Cĕrkve Shkoſſe Gorniga Gradu 3. Aug. 1621. Na Pet Lĕjt.« Pripisano je z drugo roko: »Verſio Slauiĉa Apoſtolici priuilegii pro defunctis.« Ker ima ſpis nekatere jezikoslovne znamenitosti, ga priobĉujemo v celoti. Glasi ſe:

»J + M. Gregorius Rimſki Shkoſſ ali Papеш tiga Imena XV. — K' Vĕzhnimu prihodnimu ſpominu. Na ſdravje ali iſvelizhajne vſeh Duſhiz is prave Ozhine lubesni vſelej premifhleni, Svĕte Mĕfta ali Cerque Zhafſi s' Duhovnimi S^{tich} Odpuſtkou dary pozhafſtimo de ſkuſi teiſte Vĕrne lube Duſhice teh mĕrtvih, Vſmileniga N. G. Jeſusa Chriſtusa pomuzh, inu njega lubih Svĕtnikou ſaſluſhejnĕ doſĕſhĕo: nym tudi f' temi iſtimu pomagĕnu bode: inu one is Martra ali Tĕrplejna tĕh Paklenfkih Vyz, k' Vĕzhnimu ſdravju inu Veſſelju, ſkuſi

Bóshjo Miloft, samorejo perpelane biti. Hozhemo tédaj to Shkofflo Cerkou S. Dvice Mariae Klofhtra, kir se Terg Gorniga Gradu pravi, Lublanfke Shkoffye, S' takim Priuilegiom ali Odpuftkom kakòr saftopimo dofehmal fhe nikar omifhleno vřaj de XII. Mafhnikou tu ner majnè fe v' nje najdeo, inu ta v' nje pořtávlen Altár Lube Dvice Mariae Matere Boshje f' tem safsebnim Darum refvetiti, Skusi od Gospuda nam dano oblaft, inu is Vřigamogozhniga Boga milofti: tudi na SS. Petra inu Paula Jogrou ali Apoftolou njega oblaft sanefšeni: de kadar kolikrat en Mafhnik is Same teiste Cerkve S. Mafho Po Mèrtvih, na Dan Vřeh Vernih lubih Dufhiz inu teifte Ofméřice vřaki Dan, fhe tudi ob Pondelkih vřákiteriga Tédna, Ob Eno Dufhizo kakòrfhnigakoli Věrniga Kārřhenika, katěra G. Bogu v' lubesni pèřtifnena ali s'drushena fe bode s' tiga Svejtā lozhilla, pèř témifřtim Velikim Altarju bode Mafhival, taifta Dufhiza, is saklade ali Shaza S. Kārřhanfke Cerkve Odpuftik ali Ohladizo dofeshe: taku de ona tiga istiga N. Gospuda Jesusa Christusa tudi njega lubih Svetnikou saflushejnā pomuzhi sodoby, inu S' temi iftimi povsdignena is saaliga britkiga Těrplejna inu Martra téh Paklenfkih Vyz k' vezhnimu Vefselju inu Sřravju bode preřtavlena, tu pėřvolimu inu nafho oblaft damo, Inu kar bi koli timu supėř déllalu, tu iftu nėjma obřtati. Ta lyřt tudi ali dar ima lè pėt léjt velati. Danu je pak v' Rimi pėř S. Marii Veliki Snėřhnici, pod Ribizha Pārřřtanom, 3. dan Mėřza Augusta tu je Kimmavza Gofpodniga Lejta 1621, Nafhiga Papeřhtva pak Parviga Lejta.

— Scipio Cardinal S. Susannae.◀

Cesar Arnulf kot vladar po slovenskih pokrajinah.

Spisal dr. Fr. Kos.

Ko je dne 28. avgusta leta 876. v Frankfurtu umrl Ludovik, kralj Vzhodne Francije, kakor se je navadno sam imenoval, ali pa »Nemřki«, kakor ga nazivajo sedanjí nemřki

zgodovinarji, razdelili so si meseca novembra istega leta njegovi trije sinovi Karlman, Ludovik in Karol njegovo državo. Najstarejši sin, ki je že prej vladal pod vrhovno oblastjo svojega očeta po Karantaniji in Bavarskem, dobil je k tema dvema deželama tudi vse pravice, katere so si lastili frankovski vladarji do Panonije, Češkega in Moravskega.¹⁾ Po teh dveh deželah je bila frankovska vrhovna oblast le navidezna, ker v resnici so bili Čehi in Moravci takrat popolnoma samostojni. Nekako v tistem času je Karlman prepustil svojemu nezakonskemu sinu Arnulfu Karantanijo in Panonijo, da bi pod njegovim nadzorstvom vodil zadeve po teh dveh deželah.²⁾

Tako je tedaj Arnulf postal vojvoda po tistih pokrajinah, po katerih je takrat živel večina slovenskega prebivalstva. Karantanija je obsegala, kakor se je že večkrat poudarjalo, sedanje Koroško in Kranjsko, potem Štajersko razen vzhodnega

¹⁾ Regin. Chron. a. 876, (MG. SS., I, 589): »Post haec (po bitki pri Andernachu dne 8. okt.) convenerunt tres supradicti fratres in loco qui dicitur Sualifelt, et ibi dividerunt paternum regnum. Carlomannus sortitus est Baioariam, Pannoniam et Carnutum, quod corrupte Carantanum dicitur, nec non et regna Sclavorum, Behemensium et Marahensium. . . .« — Ann. Fuld. a. 876, (MG. SS., I, 391): »Sequenti autem mense (po bitki pri Ankernahu, tedaj meseca novembra) Carlmannus et Hludowicus atque Karolus, Hludovici regis filii, in pago Retiense (v okolici Nördlingena na zahodnem Bavarskem) convenientes, paternum inter se regnum dividerunt.«

²⁾ Regin. Chron. a. 880, (MG. SS., I, 591): »Concessit autem idem rex (Hludowicus) Arnolfo Carantanum, quod ei pater iam pridem concesserat.« — Primerjaj tudi Ann. Fuld. a. 884, (MG. SS., I, 400): »... Arnulfi, Karlmanni regis filii, qui tunc Pannoniam tenuit.« — Med letom 876—887 je dijakon Gundbaton daroval z dovoljenjem svojega gospoda, kraljevega sina Arnulfa (»domino suo Arnolpho filio regali permittente«) nekatera posestva v Panoniji blizu Blatnega jezera. Pozneje je dijakon Gundbaton v navzočnosti vojvode Arnulfa (»in praesentia igitur Arnulfi ducis«) iznova potrdil to daritev. (Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, IV, 192, št. 53). Iz tega sledi, da je Arnulf gospodoval po Panoniji, ko je še živel njegov oče, ker drugače ne bi se bil imenoval kraljevega sina.

roba in pa še male dele Tirolskega, Solnograškega in Dolenje Avstrije. Vzhodno od Karantanije se je razprostirala Panonija.

Arnulfov oče Karlman bi si bil rad povečal svojo moč in svojo državo. Nabral je med Bavarci in Slovenci precej veliko vojsko ter jo peljal v Italijo nad svojega strica Karola Plešoglavca.³⁾ Ta je bežal pred njim proti zahodu čez Mont Cenis, kjer je dobil mrzlico ter umrl v neki planinski koči dne 6. oktobra 877.⁴⁾ V decembru istega leta je šel Karlman, ko si je pridobil kraljevo krono italisko, zopet na Bavarsko.⁵⁾ Pot v Italijo je bila zanj jako osodepolna, kajti nakopal si je bolezen, ki je trajala do njegove smrti dne 22. marca 880.⁶⁾

Pred smrtjo je Karlman izročil svojo državo bratu Ludoviku, kateri je Karantanijo še na dalje pustil v oblasti vojvode Arnulfa. Prej ko ne je ta po smrti svojega očeta navadno živel v Karantaniji ter imel svoj sedež v jako utrjenem in z močvirjem obdanem Blatogradu.⁷⁾

Ko je dne 20. januarja leta 882. umrl kralj Ludovik, združil je njegov brat Karol III. (Debeli), ki je bil takrat že tudi rimski cesar, za nekaj časa vse vzhodnofrankovske dežele. Ko so istega leta Normani pustošili po severnih straneh frankovske zemlje, in sicer po trierskem okraju, šel je med drugimi nad nje tudi Arnulf, da bi pomagal svojemu stricu, cesarju

³⁾ Ann. Fuld. a. 877, (MG. SS., I, 391): »Carlmannus vero cum manu valida Noricorum diversorumque Sclavorum Italiam ingreditur, contra Karolum dimicare volens.

⁴⁾ Ann. Bertin. a. 877, (MG. SS., I, 503, 504).

⁵⁾ Ann. Fuld. a. 877, (l. c. 391). — Erchanberti cont., (MG. SS., II, 329). — Lib. de imp. pot., (MG. SS., III, 722).

⁶⁾ Böhmer Regg., ed. Mühlbacher, 596, št. 1505 c.

⁷⁾ Regin. Chron. a. 880, (l. c. p. 591): »... (Carantanum), in quo situm est castrum munitissimum, quod Mosaburch nuncupatur, eo quod palude impenetrabili locus vallatus, difficillimum adeuntibus praebeat accessum.« — Blatograd je na Koroškem od Vrbskega jezera proti severu. Še sedaj se nahajajo ostanki nekdanjega gradu pri nekem ribniku na severozahodni strani sedanjega gradu.

Karolu. Ta pa je Normane odpravil z zlatom in srebrom, ne pa z mečem in ognjem.⁸⁾

Odkar sta leta 874. moravski vladar Svetopolk in vzhodno-frankovski kralj Ludovik sklenila v Forchheimu mir, ni bilo bojov med Franki in Moravci. Prijateljstvo med Svetopolkom in Arnulfom je bilo še celo tako veliko, da si je ta izbral moravskega vladarja za krstnega botra svojemu nezakonskemu sinu, kateremu je dal botrovo, a vender nekoliko po nemško zavito ime Zwentibald.⁹⁾ Razmere v Vzhodni marki, katero nam je iskati na tleh sedanje Dolenje Avstrije, so pa povzročile, da je vojska nastala med Arnulfom in Svetopolkom. V imenovani pokrajini sta namreč do leta 871. gospodovala grofa Engilskalk in Wilhelm. Ko sta v boju padla, bili so njuni sinovi še premladi, da bi bili prevzeli vladarstvo. Zato je podelil kralj Ludovik mejno grofijo grofu Aribonu. Ko so Engilskalkovi in Wilhelmovi sinovi postali polnoletni, žugali so grofu Aribonu, da ga umoré, ako jim ne prepusti vlade v deželi, kjer sta gospodovala njihova očeta. Nato se Aribon zaveže s Svetopolkom ter mu da za poroka svojega sina Isanrika. Kmalu potem dobe Engilskalkovi in Wilhelmovi sinovi zase nekatere bavarske velikaše in ž njih pomočjo preženo grofa Aribona iz njegove dežele. Vse to se je godilo leta 882.¹⁰⁾ Vkljub temu pa da cesar Karol Debeli Vzhodno marko grofu Aribonu nazaj. Tega je podpiral tudi Svetopolk, ker je s svojo vojsko prijel njegove nasprotnike, pustošil njih zemljo ter vjel na severnem bregu reke Donave Werinharija, drugega izmed treh Engilskalkovih sinov, in njegovega sorodnika grofa Vezzilona. V tej stiski se obrnejo sinovi omenjenih mejnih grofov do Arnulfa,

⁸⁾ Ann. Fuld. a. 882, (p. 395, 396). — Ann. Bertin. a. 882, (p. 514).

⁹⁾ Regin. Chron. a. 890, (p. 601): »(Arnolfus) illi (sc. Zuendiboldo), antequam in regni fastigio sublimaretur, familiaritatis gratia fuerit connexus: denique filium eius, quem ex pellice suscepserat, a sacro fonte levavit, eumque ex nomine suo Zuentibold appellari fecit.»

¹⁰⁾ Ann. Fuld. a. 884 (p. 399.) — Da je bilo Aribonovemu sinu Isanrik ime, je razvidno iz Ann. Fuld. a. 898, (p. 413).

ki je gospodoval po Karantaniji in Panoniji, ter ga prosijo pomoči, kajti od cesarja Karola samega niso pričakovali nič dobrega. Ko Svetopolk zve, da so imenovani sinovi dobili zavetje pri Arnulfu, pošlje k temu leta 883. poslanca ter mu očita, da je v svoje varstvo sprejel njegove sovražnike in se tudi zavezal z Bolgari, ki so leto prej napadli Moravsko. Preti mu z vojsko, ako ne neha podpirati njegovih nasprotnikov. Ker pa Arnulf ni hotel izpolniti Svetopolkovih zahtevanj, šel je ta s svojo vojsko, katero je nabral po raznih slovanskih pokrajinah, v Panonijo ter jo je pustošil. Povsod so se sovražniki pred njim umikali in iskali zavetja v utrjenih gradovih. Tudi v naslednjem letu (884) je šel Svetopolk čez Donavo v Panonijo ter peljal s seboj še večjo vojsko. Toliko vojakov je imel seboj, da bi jih bil lahko opazovalec gledal ves dan, ko bi bili mimo njega defilirali. Svetopolk je dvanajst dnij pustošil po Panoniji, posebno po zemlji med Rabo in Vzhodno marko, a naletel ni na noben sovražni oddelek, ker so se bili vsi pred njim poskrili. Ko se je vrnil domov, pustil je en del svojih vojakov poleg Donave. Ko to slišita najstarejša Engilskalkova in Wilhelmova sinova, Megingoz in Pabo, napotita se s svojimi četami proti Donavi, da bi napadla omenjeni oddelek. A bila sta popolnoma pobita. Megingoz in Pabo sta utonila v Rabi, brat grofa Berchtolda in mnogo drugih pa je bilo vjetih. Ko je vojska trajala že poltretje leto, prišel je v jeseni leta 884. cesar Karol sam v Vzhodno marko in je blizu Tullna, kjer je bila takrat politična meja med bavarsko in slovansko zemljo, sklenil mir s Svetopolkom. Ta je cesarju prisegel zvestobo in mu obljubil, da ne bode več napadal njegovih dežel, dokler bo on (cesar) živ.¹¹⁾ Kot nekako plačilo, da se je pomiril ter cesarju poklonil, je takrat dobil Svetopolk v svojo oblast Panonijo med Donavo in Dravo in je tako

¹¹⁾ Ann. Fuld. a. 884, (p. 400, 401): «... Imperator in terminis Noricorum et Sclavorum cum Zwentibaldo colloquium habuit.»

postal tudi vladar nekaterim panonskim Slovencem.¹²⁾ Vendar je treba omeniti, da si je Arnulf obdržal jugozahodni del Panonije med Blatnim jezerom in karantansko mejo z mestom Blatogradom ter ga dal leta 896. v fevd vojvodi Braslavu.¹³⁾ Ta vojvoda, ki je gospodoval po sedanji hrvaški zemlji med Dravo in Savo, je tudi prišel v Tulln, da bi se poklonil cesarju, kateri se je potem napotil čez Karantanijo v Italijo ter v Paviji praznoval božične praznike.¹⁴⁾ Mogoče je, da si je cesar zato izvolil pot čez Karantanijo, da bi se sešel z Arnulfom in ga pregovoril, da naj tudi on sklene mir s Svetopolkom, kar se je tudi v naslednjem letu (885) zgodilo.¹⁵⁾

Akoravno je Karol Debeli dobil k Vzhodni Franciji in Italiji leta 885. še Zahodno Francijo ter tako postal vladar vse frankovske države, vendar je bil preslab, da bi bil pregnal roparske Normane. Pešal je na duhu in na telesu. Mnogo velikašev ga je zapustilo ter si želelo Arnulfa, vojvodo karantanskega, za svojega vladarja.¹⁶⁾ Karolov prvi kancelar Liutward, katerega je moral cesar odstaviti, se je napotil leta 887. na Bavarsko, da bi se dogovoril z Arnulfom, kako naj bi svojemu vladarju vzela žezlo iz rok.¹⁷⁾ Meseca novembra rečenega leta je sklical cesar državni zbor v Tribur, kamor so prišli nekateri njegovi privrženci. Pa tudi ti so ga zapustili, ko je tjakaj dospel vojvoda Arnulf in pripeljal seboj precej veliko vojsko, sestavljeno iz Slovencev in Bavarcev.¹⁸⁾ Karol, od vseh

¹²⁾ Konst. Porphyrog., *De admin. imp. c. 10.* — Primerjaj Palacky, *Gesch. von Böhm.*, I, 142. — Najbrže je Svetopolk obljubil cesarju zvestobo le zastran pridobljene Panonije, ne pa zastran Moravskega.

¹³⁾ Ann. Fuld. a. 896, (p. 413).

¹⁴⁾ Ann. Fuld. a. 884, (p. 401): »Postea veniente Brazlowoni duce, qui in id tempus regnum inter Dravum et Savum flumine tenuit, suaequae militiae subditus adiungitur, rex per Carentam in Italiam perrexit; prospere Papia natalem Christi celebravit.«

¹⁵⁾ Ann. Fuld. a. 885, (p. 402).

¹⁶⁾ Ann. Fuld. a. 887, (p. 405).

¹⁷⁾ Ann. Fuld. a. 887, (p. 405).

¹⁸⁾ Ann. Fuld. a. 887, (p. 405): »Arnolfus cum manu valida Noricorum et Sclavorum supervenit, et ei molestus efficitur.«

zapuščen, je moral Arnulfu prepustiti svoje dežele ter biti zadovoljen, da mu je ta podelil dohodke nekaterih posestev na Švabskem.¹⁹⁾ A tudi teh ni dolgo užival, ker je že dne 13. januarja leta 888. umrl.²⁰⁾

Kakor se je Arnulf po Vzhodni Franciji polastil kraljevega prestola, prav tako sta storila Odon, grof pariški, ki je postal kralj Zapadnim Frankom, in pa furlanski vojvoda Berengar, ki je bil v začetku januarja²¹⁾ leta 888. izvoljen za italškega kralja.

Iz Tribura se je Arnulf, sedaj kot kralj Vzhodne Francije, obrnil proti Bavarskemu. Na božični dan leta 887. je bil v Reznem, kjer so se mu poklonili zastopniki raznih razrodov, med katerimi so bili tudi Slovenci.²²⁾

Ko je Arnulf postal kralj, prepustil je karantansko in panonsko vojvodino, kateri je prej imel sam v svoji oblasti, drugim osebam. Ruodpert, sin zgoraj imenovanega Wilhelma in brat nam že znanega Megingoza, je dobil Karatanijo ali pa vsaj del te dežele. Omenjen je ta Roudpert v neki listini kralja Arnulfa, ki je podelil Reginhardu, vazalu solnograške cerkve, dve kmetiji v Železnem na obeh straneh reke Krke, kar je spadalo k njegovi grofiji.²³⁾ Svoje življenje je končal ta Roudpert leta 893., ko je pred Arnulfom ubežal na Moravsko. Tu je bil vsled Svetopolkovega povelja z vsemi svojimi tovariši umorjen.²⁴⁾

¹⁹⁾ Ann. Fuld. a. 887, (p. 405). — Regin. Chron. a. 887, (p. 596). — Ann. Vedast. a. 887, (p. 524).

²⁰⁾ Glej Böhmer, Regg. ed. Mühlbacher, 657, št. 1717^c.

²¹⁾ Primerjaj Dümmler, Gesta Berengarii imp., 12, op. 1.

²²⁾ Ann. Fuld. a. 888, (p. 405): «...receptis primoribus Baioriorum, orientales Francos, Saxones, Thuringos, Alamannos, magna parte Sclavorum.»

²³⁾ Juvavia, Anh., 110, št. 52: «...in comitatu Ruodperti in regno Carantano iuxta flumen Gurca in loco Selezna dicto.» — Izvestja Muz. dr., IV, 225, št. 72.¹

²⁴⁾ Ann. Fuld. a. 893, (p. 409). — Ann. Alamann. a. 893, (MG. SS., I, p. 53).

Leta 887., ali pa nekoliko pozneje, je kralj Arnulf podelil eno pokrajino Engilskalku, sinu enakoimenovanega očeta, o katerem smo že govorili. Dobil je prej ko ne Gorenjo Panonijo med Rabo in Dunajskim lesom ali pa Vzhodno marko.²⁵⁾ Imenovan je v listini kralja Arnulfa z dné 15. novembra leta 889.²⁶⁾ in pa v listini istega kralja na korist solnograškemu vazalu Reginhardu.²⁷⁾ Pozneje si je nakopal jezo tega kralja, ker mu je ugrabil njegovo nezakonsko hčer, in moral je bežati k Svetopolku na Moravsko. Čez nekaj časa mu je Arnulf zopet prizanesel ter ga postavil za mejnega grofa v Vzhodni marki ali pa v Gorenji Panoniji. S svojim samovoljnim postopanjem je Engilskalk razžalil bavarske velikaše in ti so ga leta 893. v Reznem vjeli, obsodili in oslepili.²⁸⁾

Iz Reznega se je napotil kralj Arnulf meseca februarja leta 888. v Oettingen na Bavarskem. Tu je dné 18. februarja podelil v popolno last duhovniku Adaloldu dve kapeli v Labodski dolini, kateri je imel do takrat kot fevd. S kapelama vred mu je dal tudi desetino od ondotnih dvorov in cerkvene občine. Vse to mu je podaril s pristavkom, da sme po smrti kapeli in desetino prepustiti po svoji volji tej ali oni cerkvi.²⁹⁾ — Kmalu potem nahajamo novega kralja v njegovi stari pokrajini. Dné 13. marca je bil v Blatogradu ne daleč od Vrbskega jezera na Koroškem, kjer je podelil svojemu ministerijalcu Eponu hišo in dvor v Krautheimu v pokrajinah Volkfeld in Iffgau imenovanih.³⁰⁾ Šest dnij pozneje, ko se je še mudil v Blatogradu, je izročil Sigiboldu, duhovniku solnograškega nad-

²⁵⁾ Po enem viru (Herimann. Augiens. a. 893) je bil grof v Panoniji, po drugem pa mejni grof v Vzhodni marki. (Ann. Fuld. a 893: „marcensis in Oriente“).

²⁶⁾ Böhmer Regg. ed. Mühlbacher (1889), 673, št. 1783.

²⁷⁾ Juvavia, Anh., 110, št. 52. — Böhmer Regg. ed Mühlbacher. 685, št. 1830. — Izvestja, IV, 225, št. 72.

²⁸⁾ Ann. Fuld. a. 893. — Ann. Alamann. a 893., (p. 53).

²⁹⁾ Izvestja Muz. dr., IV, 197, št. 60.

³⁰⁾ Izvestja, IV, 197, št. 61. — Volkfeld in Iffgau sta bila ob Srednjem Menu med Bambergom in Würzburgom.

škofa Theotmara, listino, s katero mu je v popolno last podelil eno kmetijo v Labodski dolini na Koroškem, katero je prej imel le kot fevd.³¹⁾

Kmalu potem se je kralj obrnil proti severu. Dne 1. aprila je bil v samostanu pri Sv. Florijanu, ne daleč od izliva reke Anize v Donavo, kjer je podelil kremsmünsterskemu opatu Snelperonu tri kmetije poleg potoka »Scalaha«³²⁾ v Arbonovi grofiji. Lastnika teh kmetij sta bila dva Slovana, najbrže dva Slovenca, s prav neslovenskim nazivanjem. Enemu je bilo ime Wartman, drugemu pa Saxo.³³⁾ Kakor se vidi, prvi začetek germanizacije se je pri teh dveh Slovanih že izvršil.

V jeseni leta 888. se je napotil kralj Arnulf v Italijo ter se v Tridentu sešel z Berengarjem, kateri je pri tej priložnosti priznal njegovo vrhovno oblast. Odtod se je vrnil z neznatnimi četami čez Furlansko na Koroško ter je v Krnskem gradu praznoval božične praznike.³⁴⁾ V tem kraju se je mudil dne 26. decembra, ko je podaril Mildruti, soprogi svojega ministrjalca in točaja Heimona, devet kmetij v Ramseiden v saalfeldenskem okraju.³⁵⁾ Istega dne je podelil rečeni Mildruti vsled njenih zaslug v popolno last nekatere podložnike, njih družine in posestva³⁶⁾ v Trgu, Viču, Krnskem gradu, Žalah³⁷⁾ ter v

³¹⁾ Izvestja. IV, 197, št. 62.

³²⁾ Potok »Scalaha« je sedanji Kremsbach na Gorenjem Avstrijskem od Linza proti jugu.

³³⁾ Izvestja, IV, 198, št. 63.

³⁴⁾ Ann. Fuld. a. 888, (p. 406): »Rex autem, paucis secum assumptis, Forum-Julienae penetrans, curtem Carantanam natale domini celebravit.«

³⁵⁾ Izvestja, IV, 200, št. 65. — »... in pago Salvelda in loco Ramsidin.« — Ramsidin je Ramseiden, Salvelda pa Saalfelden na sedanjem Solnograškem.

³⁶⁾ Dotični podložniki so imeli, kakor je razvidno iz listine, svoja zemljišča in poslopja. Bili so torej nekoliko svobodnejši, kakor marsikateri drugi podložniki.

³⁷⁾ Trg (Velthircha = Feldkirchen) je na Koroškem v celovškem okraju. Med Celovcem in Trgom blizu Malega Št. Vida je Vič (Viscaha). Pri Vrbskem jezeru blizu Krive vrbe so Žale (Scalah).

kraju Ruiti imenovanem, v Albmannovi grofiji. V Krnskem gradu sta bila podeljena Stranimir (»Strammir«) in Žitomisl (»Sitimuzl«) z njunima soprograma in otroki, v Žalah pa Trebibrat (»Trebifrater«) s soprogo, sinovi in sinahami.³⁸⁾ Dne 20. januarja leta 889. se je mudil kralj Arnulf v Blatogradu na Koroškem, kjer je podelil svojemu kapelanu Elolfu v popolno last kapelo v Nusplingenu³⁹⁾, katero je imel do takrat le kot fevd.⁴⁰⁾

V sredi posta leta 890. se je napotil kralj Arnulf z Bavarskega proti Panoniji ter se v Omuntesbergu⁴¹⁾ sešel z moravskim vladarjem Svetopolkom, kateri ga je prosil v imenu papeža Štefana V., da bi šel v Rim ter varoval italsko kraljestvo pred slabimi kristjani in pretečimi pogani.⁴²⁾

V naslednjem letu je Arnulf dalj časa bival v Reznem na Bavarskem. Tu je dne 9. marca podelil stolni cerkvi v Solnogradu nekoliko kmetij po Bavarskem, razen teh pa tudi posestva po Slovenskem (»in partibus Sclauiniensibus«), in sicer v Ruginesfeldu v dudlebski grofiji vse to, kar je nekdanj imel v svoji oblasti slovenski vojvoda Kocel, in kar je imel v fevdu v isti grofiji poleg Gnassbacha⁴³⁾ neki Reginer, potem posestva ob Lendvi⁴⁴⁾, katera je imel v fevdu neki Loris, ter

³⁸⁾ Izvestja, IV, 200, št. 66. — Kakor se vidi, imamo tu opraviti z nekakimi zadrugami.

³⁹⁾ Nusplingen (Nuspilinga) je bil »in pago qui vocatur Scerra in comitatu Adalberti«, kar nam je iskati po Švabskem.

⁴⁰⁾ Izvestja, IV, 217, št. 57.

⁴¹⁾ Lega kraja Omuntesberga ni znana. Najbrže je bil blizu Dunajskega lesa. Nikakor pa ne more biti štajerski Münzenberg, kateri ne leži na tleh nekdanje Panonije. Primerjaj Böhmer, Regg, ed. Mühlbacher, 119, št. 307^a.

⁴²⁾ Ann. Fuld. a 890, (p. 407).

⁴³⁾ »Knesaha« je Gnassbach, ki teče med Cmurekom in Radgono v Muro.

⁴⁴⁾ »Ad Lauenatam« je najbrže Lendva, katera teče po zemlji ogrskih Slovencev. Nekateri mislijo, da je »ad Lauenatam« Labodska dolina na Koroškem.

poleg Pinke, kar je bil dobil v fevd Erinbertov ministerijalec Izak.⁴⁵⁾

Meseca julija je bival Arnulf na zemlji sedanje Gorenje Avstrije, namreč v Mattighofenu. Tu je podelil dné 21. rečene meseca Marijini cerkvi v Freisingu ter cerkvi sv. Primoža in Felicijana na Otoku tik Vrbskega jezera kapelo in vse njene pritikline v Sloveniji (»in Sclauinię partibus«) pri svojem dvoru, Liburna imenovanem, katerega nam je iskati na Lurnskem polju blizu Špitale na Gorenjem Koroškem.⁴⁶⁾ Nekako v tistem času, ali pa ne dolgo potem, je Arnulf podaril vsled prošnje rezenskega škofa Asperta, ki je umrl dné 12. marca leta 893., in grofa Engilsalka, o katerem smo že govorili, Reginhardu, vazalu solnograškega nadškofa Theotmara, v popolno last dve kmetiji v Železnem na obeh straneh reke Krke v grofiji Ruodbertovi v Karantaniji.⁴⁷⁾

Že leta 891. je poslal kralj Arnulf k Svetopolku na Moravsko svoje poslanca, kateri so imeli nalogo, da bi ponovili mir med obema vladarjema.⁴⁸⁾ Ni znano, kaj je prišlo vmes, da je nastal prepir po tako kratkem času, ker leta 890. sta bila še prijatelja. Dotično poslanstvo ni menda nič opravilo in zato se je leta 892. kralj Arnulf sam napotil v Vzhodno marko, da bi se sešel s Svetopolkom. Ta pa se ni hotel kralju približati, kar je Arnulfa jako razjezilo. Oba sta se začela pripravljati na vojsko. Arnulf se je obrnil iz Vzhodne marke proti jugu in pri Hengstfeldu blizu Wildona, na sedanjih štajerskih tleh, se je pogovoril z vojvodo Braslavom, kateri je vladal med Dravo in Savo na sedanji hrvaški zemlji, kdaj, kje in kako naj bi napadla moravsko deželo. Sklenila sta nabrati tri vojske in ž njimi iti nad Svetopolka. Ko si je Arnulf pridobil tudi

⁴⁵⁾ Izvestja, IV, 223, št. 69. — Pinka je potok na zahodnem Ogrskem med Sobotico in štajersko mejo.

⁴⁶⁾ Izvestja, IV, 224, št. 70.

⁴⁷⁾ Izvestja, IV, 225, št. 72. — »Selezna« je Želczno (nemški Selessen) blizu izliva Gorčice v Krko na Koroškem.

⁴⁸⁾ Ann. Fuld. a. 891, (p. 407).

Madjare, da so mu obljubili pomoč, peljal je svojo vojsko, katera je bila sestavljena iz Frankov, Bavarcev in Švabov, meseca julija na Moravsko ter je potem štiri tedne pustošil po deželi. Tudi Madjari so mu pridno pomagali ter z ognjem pokončavali po Moravskem.⁴⁹⁾ V istem času je würzburgski škof Arn s svojo vojsko udaril na Česko. Ko se je vračal, napadli so ga dné 13. julija polabski Srbi v pokrajini »Chutizi« na Kamnici (Chemnitz)⁵⁰⁾ ter popolnoma pobili.⁵¹⁾

Meseca septembra je Arnulf poslal poslanca z bogatimi darili k bolgarskemu kralju Vladimiru, da bi ž njim ponovil stari mir. Poslanci naj bi tudi prosili bolgarskega vladarja, da bi njegovi podložniki več ne prodajali Moravcem soli. Arnulfovi poslanci so morali, ko so šli k Bolgarom, napraviti velik ovinek skozi Braslavovo deželo, ker so se bali, da ne bi prišli Svetopolku v roke. To kaže, da je Svetopolk v tistem času gospodoval tudi po panonski zemlji med Dravo in Donavo⁵²⁾ ter da so se njegovi nasprotniki bali moravskih čet. Arnulfovi poslanci so potovali poleg Odre, potem ob Kolpi in dalje po Savi.⁵³⁾ Ko so bili na Bolgarskem dobro sprejeti, vrnilo so se

⁴⁹⁾ Ann. Fuld. a. 892, (p. 408). — Ann. Alam. a. 892. — Ann. Laubac. a. 892, (MG. SS., I, 52). — Ann. Sangall. a. 892 (MG. SS., I, 77).

⁵⁰⁾ Pokrajina Chutizi je obsegala severozahodni del sedanjega saskeskega kraljestva. Kamnica (Chemnitz) je reka, ki teče mimo enakoimеноvanega mesta na Saskem.

⁵¹⁾ Regin. Chron. a. 892. — Ann. Hildesheim. (MG. SS., III, 50, 51). — Mirac. s. Wigberti, c. 11, (MG. SS., IV, 225).

⁵²⁾ Da je Svetopolk nekoliko časa vladal v Panoniji, dalo bi se sklepati iz besed Konstantina Porphyrogeneta (De admin. imp. c. 40): „Καὶ πάλιν κατὰ τὴν τοῦ ποταμοῦ ἐκδρομὴν ἐστὶ τὸ Σέρμιον ἐκεῖνο τὸ λεγόμενον, ἀπὸ τοῦ Βελγριάδας ὁδὸν ἔχον ἡμερῶν δύο καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἡ μεγάλη Μοραβία ἡ ἀβάπτιστος, ἣν καὶ ἐξήλειψαν οἱ Τούρκοι (t. j. Madjari), ἧς ἦρχε τὸ πρότερον ὁ Σκενδοπλόκος.“

⁵³⁾ Ann. Fuld. a. 892, (p. 408): »Missi autem propter insidias Zuentibaldi ducis terrestris iter non valentes habere, de regno Brazlavanis per fluvium Odagra usque ad Gulpam, dein per fluente Save fluminis navigio in Bulgaria perducti.« — Odra je Rečica, ki teče po Turopolju na Hrvaškem vzporedno s Savo ter se blizu Siska izliva v Kolpo. Tu omenjeni citat nam kaže, kje se je razprostirala Braslavova oblast.

bogato obdarovani meseca maja leta 893. po isti poti nazaj, po kateri so bili prišli.⁵⁴⁾

Svetopolk se je leta 893. zavezal z mnogimi nezadovoljneži v Arnulfovi državi, tako n. pr. z mejnim grofom Engilskalkom, kateri je iz bojazni pred svojim kraljem tudi pribežal za nekaj časa na Moravsko ter tu dobil varno zavetje. S Svetopolkom je bil v zvezi Engilskalkov bratranec Wilhelm, kateri mu je poslal svoje poslanca na Moravsko, kar pa je Arnulf kmalu zvedel ter ga vsled tega dal kot veleizdajnika umoriti. Wilhelmov brat, koroški grof Ruodpert, je v pravem času ubežal pred kraljem na Moravsko, vendar ne v svojo srečo, kajti tu ga je doletela smrt, katere ni pričakoval.⁵⁵⁾ Da bi se Arnulf znosil nad Svetopolkom, šel je sam v njegovo deželo. Ker so ga pa Moravci povsod zalezovali in napadali v zasedah, premagati je moral veliko težav in nevarnostij ter se je nazadnje brez uspeha vrnil na Bavarsko.⁵⁶⁾ Da je zopet srečno prišel na svoja tla, smatral je to kot nekako čudovito rešitev ter iz hvaležnosti vsled tega menda podelil samostanu sv. Emerama v Reznem bogata darila.⁵⁷⁾

Ker sta grofa Wilhelm in Engilskalk postala kralju Arnulfu nezvesta, izgubila sta zato svoje imetje. Nekatera njunih posestev, katera so bila v Mauternu⁵⁸⁾, ob Kampu⁵⁹⁾, v Perschlingu⁶⁰⁾ in po drugih krajih Bavarskega in Slovenskega⁶¹⁾, je

⁵⁴⁾ Ann. Fuld. a. 892, (p. 408).

⁵⁵⁾ Ann. Fuld. a. 893, (p. 408).

⁵⁶⁾ Ann. Fuld. a. 893, (p. 409). — Ann. Alamann. a. 893, (p. 53).

⁵⁷⁾ Arnoldus, De s. Emmerammo, I, 5, (MG. SS., IV, 551).

⁵⁸⁾ »Ad Eporespurch«. — Ta kraj je sedanji Mautern poleg Donave na Dolenjem Avstrijskem. (Böhmer Regg. ed. Mühlbacher, 687, št. 1839: »Muotarum, quae Eparespurch nominatur.«)

⁵⁹⁾ »Ad Cambe«. — Cambe je reka Kamp, ki teče vzhodno od Kremsa v Donavo.

⁶⁰⁾ »Ad Persiniacham«. — Ta kraj je Perschling med Tullnom in St. Pöltenom na Dolenjem Avstrijskem.

⁶¹⁾ »In aliis Waioariae scilicet atque Sclaviniae locis vel terminis.« — Mautern, Kamp in Perschling so bili, kakor kaže dotična listina, deloma na bavarskih, deloma pa na slovenskih tleh. Del sedanje Dolenje Avstrije je bil tedaj pred tisoč leti znan pod imenom Slovenija.

podelil kralj Arnulf dne 22. oktobra, ko se je ravno mudil v Ranshofenu, kremsmünsterskemu samostanu.⁶²⁾

Po smrti grofa Ruodperta je podelil Arnulf karantansko vojvodino svojemu sorodniku Liupoldu, kar se je najbrže zgodilo že leta 893. Liupold je bil nečak Arnulfove matere Liutswinde, tedaj Arnulfov bratranec. Omenjen je v raznih listinah, iz katerih je razvidno, da je že leta 895. in 898. gospodoval po Karantaniji.⁶³⁾ Razen te dežele je dobil še druge pokrajine, kakor Nordgau⁶⁴⁾ oziroma Sulzgau⁶⁵⁾ ter Westermanngau⁶⁶⁾, ki je bil del Donaugaua. Nordgau je bil na zahodni strani Češkega med Donavo, Češkim lesom in Regnico; od njega proti jugovzhodu ob Donavi pa je bil Donaugau. Tu vidimo, da se je Liupoldova oblast razprostirala tudi ob češki meji in zato ga zgodovinski viri imenujejo mejnega grofa v Bavarski ali pa Češki marki. To dostojanstvo je dobil l. 895., ko je bil prejšnji mejni grof Engildeo odstavljen.⁶⁷⁾

Z velikim veseljem je kralj Arnulf sprejel leta 894. novico o smrti moravskega kneza Svetopolka. Kako so se Nemci radovali, ko so čuli, da je Svetopolk končal svoje življenje, kaže nam fuldski letopisec, kateri ima za umrlega moža samo grde psovke.⁶⁸⁾ Svetopolk je bil mogočen vladar, kateri je s

⁶²⁾ Izvestja, IV, 226, št. 73.

⁶³⁾ Primerjaj Izvestja, IV, št. 74, 75 in 76.

⁶⁴⁾ Böhmer, Regg., ed. Mühlbacher, 725, št. 1952.

⁶⁵⁾ Ried, Cod. dipl. episc. Ratisbon., I, 79, št. 79. — Sulzgau je bil del Nordgaua.

⁶⁶⁾ Böhmer, Regg., ed. Mühlbacher, 724, št. 1944. — Westermanngau nam je iskati v okolici mesta Straubingena na Bavarskem.

⁶⁷⁾ Ann. Fuld. a. 895, (p. 410): »Engildeo, marchensis Baioariorum, honoribus privatus est; in cuius locum Liutboldus, nepos regis, subrogatus est.« — Neugart, Cod. dipl. Alemann., I, 525: »Liutpolt dux Boemanorum« (i. e. limitis Bohemici).

⁶⁸⁾ Ann. Fuld. a. 894, (p. 410): »Zuentibaldus, dux Maravorum et vagina tocius perfidiae, cum omnes regiones sibi affines dolo et astucia perturbando, humanum sanguinem siciens circumiret, ultimum hortando suos, ne pacis amatores, sed potius inimici domesticis persisterent, diem ultimum clausit infelicitur.«

previdnostjo na vse strani razširil svojo državo. Še pred smrtjo je spodbujal svoje sinove, da bi nadaljevali boj s sovražniki. Ker pa sinovi niso imeli očetovih zmožnostij, niso se ravnali po njegovih naukih ter so v jeseni rečenega leta z Arnulfom sklenili mir.⁶⁹⁾

Takrat so se začeli za Moravce in za Slovence jako žalostni časi. Madjari, katere je bil Arnulf poklical na pomoč zoper Svetopolka⁷⁰⁾, so prihrumeli čez Donavo na Ogrsko ter popolnoma opustošili Panonijo. Pomorili so moške in starikave žene, mlade device pa odpeljali s seboj, da bi služile njih pohotnosti.⁷¹⁾ Napade v Panonijo so večkrat ponavljali in jo nazadnje opustošili tako, da ni bilo leta 900. v celi deželi nobene cerkve.⁷²⁾ Da bi bil kralj Arnulf lažje rešil svoj jugozahodni del Panonije pred madjarsko silo, dal ga je leta 896. vojvodi Braslavu v fevd.⁷³⁾

Arnulf je sicer v jeseni leta 894. sklenil mir z Moravci, a to se je zgodilo le na videz, kajti za hrbtom je porabil vsako priložnost, da bi uničil moravsko samostojnost. Služili so mu posebno trije pripomočki, da bi dosegel svoj namen. Prvič je netil notranji nemir na Moravskem in šuntal Svetopolkove sinove med seboj; drugič je tako dolgo pregovarjal češke kneze, dokler se niso izneverili Moravcem ter se zavezali z Nemci, in tretjič je poklical Madjare zoper moravske Slované.⁷⁴⁾

⁶⁹⁾ Ann. Fuld. a. 894, (p. 410).

⁷⁰⁾ Liutprandi Antapodosis, I, 13: »Arnulfus . . . cum Centebaldum Maravanorum ducem, quem supra memoravimus, sibi viriliter repugnantem debellare nequiret, . . . Hungariorum gentem, cupidam, audacem, omnipotentis Dei ignaram, scelerum omnium non insciam, caedis et rapinarum solummodo avidam, in auxilium convocat; si tamen auxilium dici potest, quod paulo post, eo moriente, cum genti suae, tum caeteris in meridie occasuque degentibus nationibus, grave periculum, immo exitium fuit.«

⁷¹⁾ Ann. Fuld. a. 894, (p. 410).

⁷²⁾ Glej pismo bavarskih škofov do papeža Ivana IX. iz leta 900. (Spomenica tisočletnice Metodove smrti, izd. Matica Slov., str. 23).

⁷³⁾ Ann. Fuld. a. 896, (p. 413).

⁷⁴⁾ Šafarik, Slov. starož., nemški prevod, II, 467.

Nekateri novejši nemški zgodovinarji se prizadevajo, da bi pred svetom oprali Arnulfa, ko trdijo, da ni on poklical Madjarov zoper Slované, pač pa je na koncu devetega stoletja nastala le taka govorica med ljudstvom. Temu nasproti je treba opomniti, da jako zanesljivi viri imenujejo naravnost Arnulfa, da je pozval Madjare na pomoč zoper svoje nasprotnike. To ni samo razvidno iz besedij, s katerimi nam škof Liutprand to potrjuje, temuč tudi iz prej omenjenega pisma bavarskih škofov do rimskega papeža Ivana IX. — Slovani so dolžili Nemce, da so se ti zavezali z Madjari (*«sacramenta et pacem egisse»*) ter jih še celo podpirali z denarjem. Bavarski škofje niso v svojem pismu do papeža izrekli, da jim Slovani podtikajo kaj neresničnega, temuč so se le izgovarjali, da niso Madjarom poslali darov v novcih, pač pa v blagu, kar jim je bilo brez dvoma ravno tako všeč. Razveselili so jih namreč z laneno obleko. Gotovo je bilo Arnulfu jako ljubo, da so ga Madjari tako hitro ubogali ter mu pomagali ukrotiti Moravce. Da bode ta mongolski narod kdaj nevaren njegovim naslednikom, tega Arnulf takrat še slutiti ni mogel. Sploh se je pa večkrat zgodilo, da se je kak vladar, ako je bil sam v zadregi, obrnil s prošnjo do tujega naroda. Tako je n. pr. leta 893. prosil grški cesar Leon Madjare, da bi mu pomagali proti Bolgarom.⁷⁶⁾ Tudi nam je znano, da se je kralj Arnulf sam parkrat zavezal z Bolgari zoper Svetopolka.⁷⁶⁾ Ako mu vest ni branila, da ne bi se bil družil z Bolgari, mu tudi ni, da ne bi bil poklical Madjarov na pomoč.

Ko je v sredi meseca julija leta 895. Arnulf zboroval v Reznem, prišli so tjakaj vsi češki knezi, med njimi Spitihněv in Vratislav. Pred kratkim časom so bili še zavezani z Moravci, a sedaj so stopili pod nemško vrhovno oblast.⁷⁷⁾ Dva meseca pozneje se je Arnulf mudil v Öttingenu, kjer je dne 29. septembra podelil svojemu fevdniku Waltunu v popolno last ne-

⁷⁶⁾ Archiv f. Kunde österr. Gesch.-qu., X, 54.

⁷⁶⁾ Ann. Fuld. a. 884, (p. 400); a. 892, (p. 408).

⁷⁷⁾ Ann. Fuld. a. 895, (p. 411).

katera posestva, katera je prej imel le kot fevd. Ta posestva so bila v Trušenjski dolini ⁷⁸⁾ z obema tam sezidanima gradovima, potem gozd na Dješki gori ⁷⁹⁾, tri kraljevska zemljišča v Marki tik Save v Rajhenburgu, neko drugo posestvo unstran Save na Krškem ter v kraju, Undrina ⁸⁰⁾ imenovanem, v Liupoldovi grofiji na vzhodnih straneh Karantanije vse to, kar je imel v fevdu neki Ottelin. ⁸¹⁾

Leta 896. se Arnulf ni mogel dosti brigati za moravske zadeve, kajti napotil se je v Italijo, kjer je dobil cesarsko krono. ⁸²⁾ Ko se je povrnil na Bavarsko, prišli so o božiču k njemu v Öttingen moravski poslanci, da bi ž njim sklenili mir. Ob enem so tudi zahtevali, da bi ne sprejemal in podpiral njih prognancev. Fuldski letopisec pravi na kratko, da je Arnulf zaslišal moravske poslanca ter jih potem odpravil. ⁸³⁾

Ko je Arnulf pridobil Čehe na svojo stran in poklical Madjare na Ogrsko, začeli so njegovi namestniki, posebno pa grof Aribon in njegov sin Isanrik, brez dvoma zato, ker je Arnulf tako želel, netiti sovraštvo in razprtijo med Svetopolkovima sinovima. Tudi tu je Arnulf kmalu dosegel svoj namen, kajti brata Mojmir in Svetopolk sta se začela leta 898. med seboj vojskovati. Ker pa je bil Mojmir močnejši, poslal je Arnulf Svetopolku, mlajšemu izmed bratov, pomočno vojsko pod poveljem Liupolda in Aribona, katera sta nato dalj časa požigala in morila po Moravskem. Ko je prišlo na dan, da so Nemci povzročili nemire med Mojmirom in Svetopolkom, hotel je Arnulf sebe umiti na ta način, da je na videz kaz-

⁷⁸⁾ Trušenjska dolina je na Koroškem od Velikovca proti severozahodu. V Spodnjih, Srednjih in Zgornjih Trušnjah se nahajajo dandanes razvaline nekdanjih gradov.

⁷⁹⁾ Dješke stojé na gori od Trušenj proti severu.

⁸⁰⁾ Undrina je bil kraj poleg potoka Ingeringa, kateri teče blizu Knittelfelda na severnem Štajerskem v Muro.

⁸¹⁾ Izvestja, IV, 226, št. 74.

⁸²⁾ Böhmer Regg., ed. Mühlbacher, 698, št. 1861^h.

⁸³⁾ Ann. Fuld. a. 897, (p. 413).

noval grofa Aribona in njegovega sina Isanrika ter jima za nekoliko časa vzel Vzhodno marko, katero sta pa kmalu dobila zopet nazaj.⁸⁴⁾

Z Moravci je bil v zvezi neki Bavarec Erimbert, katerega je pa vojvoda Braslav dobil v svoje roke. Prepustil ga je grofu Liupoldu, ta ga pa je nato izročil Arnulfu.⁸⁵⁾ Po zimi med letom 898. in 899. je poslal Arnulf iznova na Moravsko svojo vojsko, katera je po stari navadi po deželi ropala, požigala in pustošila.⁸⁶⁾ Nekoliko pozneje leta 899. so Bavarci na enak način tretjič napadli moravsko zemljo. Osvobodili so Svetopolka, katerega je njegov brat oblegal v nekem gradu; pripeljali so njega in njegove privržence s seboj na Bavarsko.⁸⁷⁾

V tistem času je živel na slovenski zemlji še neki drug Svetopolk, ki je bil plemenitega rodu ter vazal mejnega grofa Liupolda. Temu Svetopolku (»Zuentibolch«) je podelil cesar Arnulf dne 31. avgusta leta 898., ko se je ravno mudil v Ranshofenu, nekatera posestva na Koroškem v Liupoldovi grofiji in sicer dvor, ki se je zval Krka, z vsemi pritiklinami in pa to, kar je rečeni Svetopolk dobil v fevd od njega samega (od Arnulfa) ali pa od mejnega grofa Liupolda v Krški dolini in v Selčah⁸⁸⁾ v popolno last tako, da sme s temi posestvi storiti, kar bi mu bilo drago.⁸⁹⁾

Štiri dni pozneje je cesar Arnulf podelil imenovanemu plemenitniku še nekatera druga posestva na Koroškem. Meja darovani zemlji se je vlekla od Glodniških Alp pa do Pustih planin in do Schwarnbrunna, na drugi strani pa do ustja Milse v Motnico in do Dürnsteina. Na severu je segala поде-

⁸⁴⁾ Ann. Fuld. a. 898, (p. 413).

⁸⁵⁾ Ann. Fuld. a. 898, (p. 414).

⁸⁶⁾ Ann. Fuld. a. 898, (p. 414).

⁸⁷⁾ Ann. Fuld. a. 899, (p. 414).

⁸⁸⁾ Selče (Zeltschach) je vas blizu Brež na severnem Koroškem.

⁸⁹⁾ Izvestja, IV, 227, št. 75.

ljena zemlja do Mure, na jugu pa do Krke.⁹⁰⁾ Razen tega mu je tudi dal v popolno last vse to, kar je prej dobil v fevd od njega (od Arnulfa) ali pa od mejnega grofa Liupolda v Selčah.⁹¹⁾

Dne 8. decembra leta 899. je cesar Arnulf umrl ter zapustil državo svojemu šestletnemu sinu Ludoviku.⁹²⁾

Iz vsega tega, kar smo tu navedli o razmerah med cesarjem Arnulfom in Slovenci, smemo sklepati, da je prvi rad izkoriščal naše prednike za svoje namene, a naklonjen jim nikakor ni bil. Slovenci so bili dobri, da so mu pomagali na raznih bojiščih; s slovensko pomočjo si je pridobil kraljevsko krono. Kaj pa je bilo potem njih plačilo? V zahvalo za njih hrabrost je Arnulf podeljeval zemljo, katera je bila prej lastnina slovenskih prebivalcev, raznim tujcem. Nekatera posestva, katera je imel v prejšnjih časih slovenski vojvoda Kocel, je Arnulf prepustil solnograški cerkvi. Ta in pa tudi freisinška škofija ste dobili od njega še drugih zemljišč. Dva duhovnika Adalold in Sigibold sta bila preskrbljena v Labodski dolini. Reginhard, vazal solnograške cerkve, je postal lastnik dveh kmetij v Železnem. Bogato je Arnulf obdaroval svojega fevdnika Waltuna s posestvi pri Trušnjah ter poleg Save pri Rajhenburgu in Krškem. Tudi Mildrute, soproge svojega mini-

⁹⁰⁾ »... ab alpibus Glodnizze ad Desertas alpes, ad Coniuratum fontem, ad confluentia Milse in Motniz et exinde usque Entrichestanne ex una parte montis usque ad Mûram fluuium et ex alia parte eiusdem montis usque ad Gurkam fluuium.« — Glodniške planine so pri Glodniški dolini (Glödnitzthal), po kateri teče Glodnica, katera se pri vasi Mali Glodnici izliva v Krko. — Puste planine so najbrže identične s sedanjim gorovjem »Haidnerhöhe«, katero je na severozahodni strani Glodniške doline. Heide = pusta, neobdelana zemlja. — Schwarbrunn je gora na koroško-štajerski meji od Muraua proti jugozahodu. Besede »ad Coniuratum fontem« so prevod izraza Schwarbrunn = Schwörenbrunn. — Milsa je najbrže sedanji potok Olša, ki se blizu Brež izliva v Motnico, ne pa Ingolthalerbach, kakor nekateri mislijo. — »Entrichestanne« je najbrže vas Dürnstein ob Olši.

⁹¹⁾ Izvestja, IV, 228, št. 76.

⁹²⁾ Böhmer Regg., ed. Mühlbacher, 710, št. 1903^b.

sterijalca Heimona, ni pozabil. Podelil jej je mnogo podložnikov in posestev po sedanjem srednjem Koroškem. Sploh je večinoma podpiral le tujce; na domačine se je le malo oziral. V zadnjih letih svojega vladanja je Arnulf pač odlikoval vojvodo Braslava, kateri mu je pomagal v bojih zoper Svetopolka. Tudi je podelil več posestev domačinu Svetopolku, morebiti zato, da ne bi se mu bili Slovenci izneverili, ko so prišli Madjari na Ogrsko.

Tujci, ki so dobili razna posestva med Slovenci, so poslali na podeljeno jim zemljo nemških naselnikov ter na ta način germanizirali velik del naše nekdanje domovine. Ako čitamo, da so se zvali leta 888., tedaj samo sto let pozneje, odkar so Slovenci prišli pod frankovsko oblast, nekateri podložni prebivalci v koroškem Trgu in Viču: »Liutpolt, Ehinfrit, Deothart, Sundarger, Fridarat, Folcrich, Folcrat, Wocho, Engildes, Puoli, Immina, Hiltipurh, Diothilt, Wolfswint, Purhswint, Adalhilt, Paldhilt, Pieriswint, Alpdrut, Lantpurch, Elrat, Engilrat, Heilrat, Gundalpirh, Domnia, Waltrat, Ceizliup in Liutgart«, ⁹³⁾ moramo si misliti, da so bili to nemški naselniki. Njih slovenski sosedje so imeli takrat še večinoma svoja domača imena, kakor Stranimir, Žitomisl, Trebibrat.

Med Slovence je Arnulf pošiljal tujce, kateri naj bi v njegovem imenu vladali po slovenski zemlji, tako n. pr. Ruodperta in Liupolda. Kako se je Arnulf prizadeval, da bi uničil moravsko samostalnost, je znano. Tudi vemo, kako je škodoval Slovincem in drugim zahodnim Slovanom, da je poklical Madjare na Ogrsko.

Mali zapiski.

Starinske najdbe na Krajuškem. Začudili so se oni, ki so nekdanj menili, da je bila Emona malo mesto, ko so letošnjo jesen precej daleč proč od Dunajske ceste v Ljubljani pri kopanju temeljev za novo justično palačo delavci trčili ob množico rimskih grobov. Drugi grobovi so hranili večinoma le ostanke sežganih mrličev z revnimi posodicami, jeden grob, v katerem so ležale kosti mlade gospe, je bil pa posebno znamenit. Položena je bila gospa v 195 cm dolgo, leseno rakev,

⁹³⁾ Izvestja, IV, 200, št. 66.

narejeno iz 4 *cm* debelih desk, ki so pa strohnele. Od znotraj je bila vsa rakev prevlečena s precej močnimi, še dobro ohranjenimi svinčenimi ploščami. Imela je gospa poleg sebe dragocene prilozke, namreč: zlat prstan pečatnik s karneolom, v katerem sta vdolbena dva petelina in rakovica, drug zlat prstan s smaragdom, 38 *cm* dolga, zlato verižico z zaponko in biseri, koščeno iglo, okrašeno na koncu z zlato pločevino, levinjo iz temnorudečega jantarja, držečo s prednjima šapama živalsko glavo, posneto krasno Jakobovo školko v naravni velikosti, kos jantarske lasne igle, ostanke zlate lasne mreževine, stekleničico za mazilo in kos večje steklenice z ročem. Zraven je ležala čaša iz brona in leščrba z znamko tovarne C. DESSI (Caius Dessus). Priloženi rimski denar cesarja Antonina Pia (ki je vladal od l. 138—161) kaže, da je bil mrlič pokopan sredi drugega stoletja. Ležal je v rakvi tudi kos svinčenega sijajnika, rude, ki se dobiva v kranjskih svinčenih rudnikih, kar dokazuje, da je bila pokojnica najbrž lastnica kakega takega rudnika. Najdbe je dobil kranjski deželni muzej.

Pri podiranju hiše poleg stiškega dvorca v Ljubljani so zadnji čas našli zgornji del rimskega nagrobnega kamena, ki ima na vrhu na desno gledajočega orla in spodaj del napisa, ki se glasi: Q · POLIVS | VITALIS | VI · F · SIBI · ET . . . — Pri podiranju Paichlnovega hleva za zgradbo Zupančičeve hiše na Rimski cesti v Ljubljani so pa izkopali iz zidu rimski sarkofag, 89 *cm* dolg, 55 *cm* širok in 38 *cm* visok, ki ima na strani napis: . . . M | . . . S · MIL · LEG XIII · G | . . . ERINA · AELIANO | . . . RII · PARENTES | . . . NFELICISSIM. Desna stran napisa manjka, ker je odbit velik del kamena na napisni strani.

Na Kužjanih pri Družinski Vasi, v fari Šmarjeti blizu Novega Mesta na Dolenjskem, je meseca oktobra tega leta asistent kranjskega deželnega muzeja gosp. F. Schulz na stroške deželnega odbora prekopal tri gomile, katerih je bila jedna 3·65 *m* visoka in 16·5 *m* široka. Nakopal je mnogo znamenitih prazgodovinskih starin, s katerimi se pomnoži že itak lepa šmarjetska zbirka v muzeju, in sicer: iz brona 11 lepih nanožnic, katerih jedna je okrašena z ovnovimi glavami, 8 naročnic, dve s kačjimi glavami na konceh, 8 obročkov, 2 vrtelasta, 12 fibul iz brona in 1 fibulo iz višnjevega stekla, 1 bronasto veliko otlo navratnico, ki ima v premeru 22·5 *cm*, 1 lasno iglo, 1 okrasek za lase, 3 pasne sklepance, 10 malih okrasnin iz brona, 1 veliko čelado iz brona z dvema grebenoma, dve bronasti situli s krožnimi okraski, 3 železne sekire, 5 sulic in 2 noža, veliko jagod iz barvanega stekla in iz jantarja, nekoliko skled, črnih žar, med katerimi je jedna zelo velika in dobro ohranjena, ter rudečo vazo iz Este, občrtano z grafitom. V gomili se je našla tudi železna žlindra, kar dokazuje, da so ondotni prebivalci topili železo in orožje izdelovali doma.

A. K.

Simona Robiča zbirka mahov z 1. 1871. Ugodno naključje mi je naklonilo znamenit herbarij pokojnega prirodoslovca Simona Robiča. Pri svojih nečakih sem opazil nekoč nenavadno igračo, ki sem jo takoj hlastno zasegel, dobro, da še nepokvarjeno. Bila je to poprečno polovična folioknjiga s platnenim hrbiščem, ob sprednjem robu opremljena s trakovi. Razveselil sem se, ko sem zagledal njeno vsebino — mahove — 103 so — nabrane od marljive roke Robičeve. Kako je zašla med otroke ta dragocenost? Pozvedel sem, da jim jo je prinesla neka sorodnica rajne Robičeve svekrve. Poslednja je bila dobila to stvar v zapuščini svojega soproga nekdanjega deželnega poslanca Luke Robiča, kateremu je podaril omenjeni herbarij brat Simon v spomin. Oglejmo si vsaj površno to zbirko! Na prvi strani stoji napis: »Mahovi | nabral Simon Robič duhovnik | na | Viševku | 1871.« Na prvega lista drugi strani je zabeležena ista kitica iz Tiedgejeve Uranije, ki jo je Simon Robič pozneje postavil na čelo svojemu spisu: »Kranjski mahovi«, objavljenem v petih sešitkih »Izvestij muzejskega društva« leta 1893. Zbirka je navzlic svoji osemindvajsetletni starosti dobro ohranjena. Le malokje se je odločila kaka betvica od fino stisnjenih mahov. Na posamičnih listih herbarija so na prvi strani — druga stran je prazna — nalepljeni na višnjevkastih črnoobrobjenih listkih mahovi, večinoma po štirji na jedni strani. Pod vsakim listkom stoji ime dotičnega mahu. Herbarij se začneja s: *Hepaticae*. *Jetrniki*. *Lebermoose*, katerih je trinajst. Za *jetrniki* so razvrščene tri: *Sphagniae*, *gobjaki*, *Torfmoose*. Tretji najbogatejši del zbirke tvorijo: *Bryinae*, mahovi, *Moose*. Teh je 87. Konec herbarija se nahaja na najmanjših straneh v abecednem redu: »Razlaga imen in naznanilo krajev ter mest, kjer v tej zbirki imenovani mahovi rastejo.« Za vzgled, kako razlaga Robič imena mahov, navajam tu prvo in zadnjo točko njegovega spisa: »*Amblystegium* — grška beseda in sicer: *amblys* = tumpast (*stumpf*) in *steges* = pokrivalo (*Deckel*); *serpens* — latinska beseda = sl. plazec. Raste na kamnih, na trohnelem lesu in na koreninah dreves poleg Šenčurja in Viševka. — *Weisia*; botanikarju Weisu na čast imenovana. *Weisia viridula* = sl. zelenkasta. Poleg Viševka na večih mestih.« (Robič rabi dosledno napačno, od šenčurske duhovščine nekoč skovano obliko: »Viševke« namesto pravilne: »Olševke«.) Nahajališča mahov, navedenih v opisani zbirki, so: okolica Šenčurja, Olševka, Prebačevega, na Zaplati, v Kokri, pod Možanci poleg Olševka, na Nanosu, pri Volčji Jami na Nanosu in na ljubljanskem Mahu poleg Borovnice. — Opisani herbarij dobode kranjski deželni muzej.

I. Vrhovnik.

Izdaje in zalaga »Muzejsko društvo za Kranjsko.«

Natisnili J. Blašnikovi nasledniki v Ljubljani.